

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJA, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKLSAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**GRUPAS VIDES IEKĀRTOŠANA PAŠVADĪTAS
MĀCĪŠANĀS PROCESA VEICINĀŠANAI 3-4 GADUS
VECIEM BĒRNIEM
DIPLOMDARBS**

Autors: **Madara Silīņa**

Stud. apl. ms18097

Darba vadītājs:

Dr. paed. Daiga Kalniņa

RĪGA

2020

ANOTĀCIJA

Darbā risināta grupas vides iekārtošana pašvadītas mācīšanās procesa veicināšanai 3-4 gadus veciem bērniem problēma. Darba mērķis ir izstrādāt un aprobēt ieteikumus grupas vides iekārtošanai 3-4 gadus vecu bērnu pašvadītas mācīšanās prasmes attīstībai.

Pirmajā daļā- autore sniedz ieskatu un pēta pašvadītas mācīšanās prasmi, tās būtību un ietekmējošos faktoros konkrētajā vecumā. Analizē dažādu autoru viedokļus par mācīšanās un rotaļāšanās procesu daudzpusīgā un attīstošā vidē.

Otrajā daļā- autore pēta pašvadītas mācīšanās veicinošu un mērķtiecīgi iekārtotu mācību vidi, motivāciju mācīties iekārtotā vidē, fizisku un emocionālu drošību grupā.

Trešajā daļā- autore, balstoties uz teorētisko analīzi, pēta bērnu pašvadītas mācīšanās prasmi, mērķtiecīgi iekārto grupas vidi un salīdzina pašvadītas mācīšanās prasmi pirms un pēc grupas iekārtošanas.

Darba autore secina, ka mērķtiecīgi iekārtojot grupas vidi, izmantojot bērnu interesēm un tematam atbilstošus mācību materiālus, novietojot tos bērnam pieejamās vietās un ļaujot bērniem bērniem darboties pašiem, tiek veicinātas pašvadītas mācīšanās process un prasmes. Svarīgi, lai bērni zina, kur atrodas nepieciešamie materiāli un ir ieinteresēti ar tiem darboties.

Atslēgas vārdi:

Pašvadītas mācīšanās prasmes, mācību vides iekārtošana, mācību materiāli, 3-4 gadus veci bērni.

ABSTRACT

The work deals with up a group environment to promote self- directed learning for children aged 3 to 4 years. The aim of the work is to develop and bury recommendations for the development of self- directed learning skills for children of 3- 4 years.

In the first part, the author gives insight and studies the skills of self driving learning, its nature and the factors affecting it at a given age. Analyse the views of different authors on the learning and playing process in a multi faceted and evolving environment.

In the second part, the author examines the learning environment that is conducive to self-directed learning, the motivation for learning in an established environment, physical and emotionam security within the group.

In the third part, the author, based on theoretical analysis, studies the self- directed learning skills of children, targets the group environment and compares self-directed learning skills before and after the group's placement.

The author concludes that targeting the environment of the group, using teaching materials relevant to the interests of children and the subject, placing them in places accessible to the child and enabling children to work for themselves, promotes self-driving learning processes and skills. It is important that children know where the materials are and are interested in working with them.

Key words:

Self- guided learning skills, placement of learning environments, teaching materials, children aged 3-4.

SATURS

IEVADS	5
1.PAŠVADĪTAS MĀCĪŠANĀS PROCESS	7
1.1. Pašvadītas mācīšanās procesa vispārīgs raksturojums	7
1.2. Iemaņu un prasmju apguve pašvadītas mācīšanās procesā	11
1.3. Rotaļu nozīme pašvadītas mācīšanās procesā	13
2.PAŠVADĪTU MĀCĪŠANOS VEICINOŠA MĀCĪBU VIDE	15
2.1. Motivējoša mācīšanās vide	15
2.2. Emocionāli droša vide	18
2.3. Fiziski droša vide	20
2.4. Aktivitāšu centri	20
3.EMPĪRISKS PĒTĪJUMS PAR 3-4 GADUS VECU BĒRNU PAŠVADĪTU MĀCĪŠANĀS VEICINĀŠANU MĒRĶTIECĪGI IEKĀRTOTĀ GRUPAS VIDĒ	25
3.1. Pētījuma metožu izvēles pamatojums un apraksts	25
3.2. Sākotnējā grupas vide un novērojuma rezultāti	27
3.4. Pašvadītas mācīšanās prasmes veicinošanas mācību vides principi	37
NOBEIGUMS	38
IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA	39
PIELIKUMI	42

IEVADS

Kompetenču pieejā balstītā mācību saturā pašvadīta mācīšanās ir viens no plānotajiem bērnam sasniedzamajiem rezultātiem caurviju prasmēs. Svarīgs faktors, kas tiek minēts pirmsskolas mācību programmā ir mācību vide kā mācību satura apguvei izmantojams mācību līdzeklis. Pašvadītas mācīšanās prasmes var sākt attīstīt pirmsskolā un trenēt jaunu zināšanu un prasmju apgūvē. Skolotājam jābūt kompetentam un radošam, iekārtojot daudzfunkcionālu un radošu vidi, kurā bērni mācās un rotaļājas. Mērķtiecīgi iekārtota vide rosina bērnus darboties, pētīt, izziņāt gan kopā ar skolotāju, gan pašiem patstāvīgi. Kā arī svarīgi, lai grupas vide ir fiziski un emocionāli droša.

Lai bērni varētu pašvadīti mācīties, viņiem jāļauj darīt pašiem un jāļauj kļūdīties, tādēļ grupā būtu jāatrodas pareizi izvēlētiem priekšmetiem un materiāliem, kurus bērni paši drīkst lietot un izmantot.

Vidi kā nozīmīgu komponentu mācīšanās un rotaļāšanās procesā uzsver arī psihologi Ļ. Vigotskis un V. Šterns, savukārt K. Dēķens kā vides veidotāju un iekārtotāju min pieaugušo, kurš veido daudzpusīgu un attīstošu mikrovidi. (Vigotskis, 2002; Kaņepēja, 2003)

Darba autore uzskata un no savas pieredzes saka, ka mērķtiecīgi iekārtota mācību vide motivē bērnus radoši darboties, attīsta pašapkalpošanās prasmes un ļauj attīstīties bērna vēlmei darīt pašam.

Var secināt, ka darba autore izvēlētais temats “grupas vides iekārtošana pašvadītas mācīšanās procesa veicināšanai 3-4 gadus veciem bērniem” ir aktuāls, un jēgpilni iekārtotā vidē var veicināt bērnu pašvadīto mācīšanos.

Pētījuma objekts: grupas vides iekārtojums pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: 3-4 gadus vecu bērnu pašvadītas mācīšanās prasme.

Pētījuma mērķis: izstrādāt un aprobēt ieteikumus grupas vides iekārtošanai 3-4 gadus vecu bērnu pašvadītas mācīšanās prasmes attīstībai.

Pētījuma uzdevumi:

1. Teorētiski analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par pašvadītu mācīšanos, pašvadītas mācīšanās prasmes būtību un kritērijiem.
2. Teorētiski analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par mācību vidi.
3. Izveidot un aprobēt 3-4 gadu vecu bērnu pašvadītas mācīšanās sasniegumu veicinošu mācību vidi grupā.
4. Izstrādāt 3-4 gadu vecu bērnu pašvadītas mācīšanās prasmes veicinošas mācību vides principus.

Pētīšanas metodes:

- literatūras un avotu teorētiskā analīze;
- pedagoģiskais novērojums;
- datu apstrāde.

Pētījuma bāze:

Jelgavas pilsētas pašvaldības "X" izglītības iestāde.

1. PAŠVADĪTAS MĀCĪŠANĀS PROCESS

1.1. Pašvadītas mācīšanās procesa vispārīgs raksturojums

Ņemot vērā bērnu attīstību, spējas un vecumposmu, tiek plānots mācību process, kurā svarīgi ir pievērst uzmanību pašvadītas mācīšanās procesa attīstībai. Lai prasmīgi attīstītu bērnos pašvadītu mācīšanos, jāizprot tās būtība.

Pašvadīta mācīšanās ir viena no sešām caurviju prasmju grupām, kas iekļauta pilnveidotajā mācību saturā kā nozīmīgs izglītības mērķis. Pašvadīta mācīšanās ir process, kurā bērns apzināti darbina un lieto domāšanas, emocionālo procesu un uzvedības regulēšanas rīkus, lai pats sistemātiski apgūtu jaunas zināšanas un prasmes. (Valsts izglītības satura centrs, 2018)

Pirmsskolas izglītības mērķis ir attīstīt katra bērna aktivitāti, veidojot iekšējo vēlmi izzināt pasauli un apgūt pieaugušo radīto pieredzi. Bērnā jāveido "Es" apziņa, kas tiek balstīta uz jūtu, vēlmju un savas darbības aktīvu izpausmi. Bērns aktīvi iepazīst apkārtējo pasauli un veido sākotnējo vērtību izpratni, norit personības veidošanas process vides, audzināšanas un attīstības ietekmē. Pašapkalpošanās un kultūrhygiēnisko iemaņu apguve un attīstīšana, patstāvības veicināšana, palielina bērna pārliecību par sevi. Pieredzes gūšana jeb pašmācība nodarbina bērna darbīgo gribu. Apzināt un izzināt sevi iespējams tikai darbībā. Ja pieredze, kuru gūst bērns ir veiksmīga un pozitīva, bērna griba attīstās vairāk, tiek modināta interese un vēlme darboties un izzināt. Liela nozīme ir pieaugušajam un viņa attieksmei mudinot un atbalstot bērnu, uzturēt vēlmi darboties. Lai apmierinātu bērna vēlmi darboties, skolotājam jānodrošina vide, kas atbilst bērna interesēm un vajadzībām. Gan pieaugušo, gan vides tiešas un netiešas iedarbības rezultātā bērnā attīstās un veidojas viņa dzīves ideāltips, dzīves stila prototips, kas ietver tikumisko vērtību pirmsākumus. D. Lieģeniece sadzīves iemaņu veidošanu un attīstīšanu iekļauj tikumiskās audzināšanas saturā, pievēršot uzmanību gan pašapkalpošanās prasmēm, gan veidojot izpratni par vides estētiku un citām (Lieģeniece, Nazarova, 1999).

Agrīnās bērnības pieredze palīdz veidot tādu sabiedrību, kādu var vēlēt redzēt nākotnē. Pieredze un sadarbība ar pieaugušo un vidi pirmajos dzīves gados ietekmē bērnu smadzeņu struktūru, liek pamatus uzkrātajai pieredzei un reakcijai uz to. Tādēļ bērniem jāpalīdz attīstīt šādas spējas (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020):

Domāt kritiski, lai izvērtētu savas darbības, sasaistītu pazīstamo un zināmo ar jaunu pieredzi,

- Izdarītu pareizās izvēles,
- Būtu radoši, ar bagātīgu iztēli,

- Kontrolētu savu rīcību,
- Rūpētos par sevi, citiem un vidi,
- Gūtu motivāciju mācībās.

Otrās pakāpes sasniedzamie rezultāti un pedagoģiskais process saistās ar praktiskām un patstāvīgām darbībām, kurās bērnam jā sāk plānot savu veicamo darbu uzdevumi, to secīga izpilde, patstāvīga vai ar pieaugušā palīdzību organizēta nepieciešamo materiālu sagatavošana. Bērnam jāprot atbildēt uz jautājumiem un jāvērtē savi darbi un aktivitātes (Valsts izglītības satura centrs, 2018). “Pedagoģiskais process ir pašattīstoša un pašregulējoša visu tā subjektu mijiedarbība, kas virzīta uz katra mijiedarbības subjekta individualitātes pašattīstības un socializācijas iespēju un apstākļu radīšanu saskaņā ar humānajiem ideāliem un mācīšanās uzdevumiem” (Kaņepēja, 2003, 17).

Bērncentrētas izglītības un pašiniciatīvu veicināšanu mācīšanās procesā atbalstītāji, uzskata, ka bērnam pašam ir jāmeklē atbildes, jādod iespēja attīstīt intereses un izdarīt secinājumus, nosaucot to par *pašaktivitāti* (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020).

Bērns mācās nemitīgi, mācības ir specifisks izziņas veids, kas veicina cilvēka intelektuālo, emocionālo, gribas un fizisko attīstību. Mācību procesā notiek mācīšana un mācīšanās, kas savstarpēji mijiedarbojas. Bērns ir mācību procesa centrā, ar savām vajadzībām, spējām, interesēm, sasniegto attīstības līmeni un prasmēm (Freibergera, Priede, 2007). Viena no mācīšanās procesa sastāvdaļām ir izziņas aktivitāte. Tā ierosina, pavada un rodas šajā procesā. Interese par izziņas procesu veidojas agrā bērnībā. Tā pamatota bērnu ziņkārība, no kuras vēlāk var pāraugt zinātkārē. Tā stimulē bērnu uzzināt un izpētīt lietas un notikumus, kurus uzreiz nevar pamanīt. Pakāpeniski izziņas aktivitāte kļūst patstāvīga un veidojas izziņas intereses un attieksmes. Lai bērns iepazītu un interesētos par to, ko redz, sajūt un ar ko var darboties, jābūt pieejamiem reāliem objektiem, kuriem var tuvojies, kurus var aplūkot un izpētīt praktiskā darbībā. Bērns iepazīst un sāk apjēgt tās parādībās un notikumus, kuru uztverē pats ir bijis klāt un vērojies vai bijis aktīvs dalībnieks (Freibera, Priede, 2007) . Aktivitāte ir balstīta uz bērnu vajadzību apmierināšanu. Izzināt, apgūt un mācīties jauno liek instinkti, kas motivē mācīšanos. Tas, savukārt, nenotiek bez gribas piepūles. Griba ir process, kur augstākie rezultāti tiek netieši ietekmēti. Gribas veidošanā liela nozīme ir videi, kurā bērns aug un mācās (Dzintere, 2000).

Vigotskis uzsver pieaugušā lomu kā ietekmīgu starpnieku bērna attīstībā. Lai bērns attīstītos, viņam ir jādarbojas kopā ar pieaugušo, taču tas nenozīmē, ka pieaugušais ir priekšā teicējs, bet gan virzītājs, kurš rosina bērnu meklēt, atrast, domāt (Vigotskis, 2002) .

Ir svarīgi bērniem iemācīt mācīties, rotaļāties radoši, darboties patstāvīgi, attīstot uztveri un iztēli. Skolotāja uzdevumus ir radīt situācijas, kas rosina prāta darbības. “Pedagoģiskajai

darbībai jārosina intereses, un tās jāuztur, virzot bērnu uz patstāvīgām darbībām un risinājuma iegūšanu, jānovērtē patstāvība un tā jāatbalsta” (Golubina , 2007, 163).

Ja bērniem atļauj patstāvīgi veikt to, kas ir viņu spēkos, nesteidzina, tad bērniem rodas izjūta, ka viņi pārvalda sevi un savas kustības, kā arī apkārtni. Bērni, kas iemācījušies sevi kontrolēt šajā periodā, vēlāk prot ievērot likumus, neuzskatot tos par uzspiestiem (Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, 2008).

Izvēloties veicamās aktivitātes, nepieciešamos materiālus bērni vingrinās pieņemt lēmumus, mācās uzņemt atbildību par savu izvēli un izprot rīcības sekas (izglītības iniciatīvu centrs, 2020). “Pilnvērtīga mācīšanās rodas no praktiskā lietojumā mērķtiecīgi virzītām mācīšanās darbībām” (Krieviņš, Ozoliņš, 2008, 16).

Kā atklāj jaunākie pētījumi, pēc F.H. Adagideli, izmantojot pedagoģisko iejaukšanos, skolotājs var veicināt pašvadītu mācīšanos:

1. Plānošana un darbība attiecībā uz uzdevumu, kas nepieciešams uzdevuma izpildei.
2. Vadoties pēc bērnu spējām un attīstības, kvalitatīva uzdevumu izpilde, tiecoties uz mērķi.
3. Darba izpildījuma kvalitāte, motivācija, emocijas darba izpildes laikā.
4. Darba procesā materiālu papildināšana vai citu vēlamu materiālu sagādāšana, darba vietas sakārtošana pēc darba procesa (Adagideli, 2015).

Vajadzības ir interešu pamats. Dažas vajadzības ir dabas dotas, citas dod vide. Bērni vecumā no trīs līdz četri gadi iekļaujas subjektīvās intereses stadijā, kad visu, ar ko bērns saskaras vērtē caur savu “Es” apziņu. Šīs intereses tiek uzskatītas par nepatstāvīgām un mainīgām, jo viss, kas bērnu interesē noder viņu vajadzību apmierināšanai. Galvenā šajā vecumā ir rotaļāšanās vajadzība un tieksme darboties (Lieģeniece, Nazarova, 1999).

Ļ. Vigotskis izziņas aktivitātē īpašu lomu piešķir bērna sociālajai videi. Viņš uzsvēra, ka bērni sāk mācīties no apkārtējiem cilvēkiem- no savas sociālās vides (Vigotskis, 2002). M. Ļisina uzskata, ka izziņas aktivitāte ir vajadzības līmenis, savukārt Maslovs uzsver, ka pašaktualizācijas un pašrealizācijas vajadzības ir izziņas aktivitātes galvenā īpatnība (Лисина, 1986).

“Tuvojoties 4 gadu vecumam izziņas attīstība kvalitatīvi mainās, pāriet jaunā pakāpē. Iepriekš gūtās zināšanas sāk apvienoties, savienoties, sāk izgaismoties cēloņu- seku saistība. Bērns ir ārkārtīgi ieinteresēts un aktīvs pret visu. Viņš vēlas savas zināšanas paplašināt un padziļināt. Tas izpaužas jautājumos, pētnieciskajā darbībā un priekā par izziņas darbību” (Freibera, Priede, 2007, 31).

Tas nozīmē, ka šajā vecumā bērns ir ieinteresēts apgūt un izziņāt jaunas lietas, izrāda interesi par apkārt notiekošo, mācoties un gūstot pieredzi. Bērni grib izprast lietu būtību, pētot un izziņot dažādus priekšmetus, uzdodot jautājumus.

Pēc Ž. Piažē uzskatiem bērna kognitīvo attīstību var iedalīt četrās sekojošās stadijās (Piažē, 2002; Svence, 1999):

- sensomotorā- no dzimšanas līdz 1,5 gadiem,
- pirmsoperacionālā - no 1,5-7 gadiem,
- konkrēto operāciju stadija- no 7-12 gadiem,
- formālo operāciju stadija- no 12gadiem.

Pirmsoperāciju stadijā bērniem norit simboliskās domāšanas attīstība, tā ļauj iztēloties parādības un objektus, ne ar konkrētām darbībām, bet ar domas tēlu palīdzību. Šajā fāzē bērni ir centrēti tikai uz sevi un savām vajadzībām, viņiem ir grūti saprast, ka priekšmeti kuri ir līdzīgi kādā ziņā, citā var būtiski atšķirties (Špona, 2004).

Bērni vecumā 3-4 gadi atbilst pirmsoperacionālajai stadijai, kurā svarīgi ir attīstīt redzes uztveri, jo bērniem uztvert un saprast informāciju ir vieglāk, ja to vizualizē. Viens no svarīgiem faktoriem ir telpa, kurā notiek mācīšanās, telpai jābūt iekārtotai tā, lai bērns var apskatīt un apstāstīt materiālus (Zelmenis, 2000). Tas nozīmē, ka mācību procesā izmantojot dažādus vizuālus materiālus, bērns sniegto informāciju uztver labāk, saprotamāk. Taču materiāliem ir jābūt vienkāršiem un uztveramiem.

Pēc bērnu smadzeņu attīstības fizioloģijas, gūtie priekšstati un zināšanas ir stipri virspusēji, nestabili, bērns neprot sasaistīt faktus, taču tos uztver atsevišķi. Ap četrus gadus vecumu, aktīvi turpinoties fizioloģiskajām izmaiņām galvas smadzeņu garozā (nervu galu mielinizācija), turpina attīstīties psihiskie procesi, bērns pietiekami labi pārsāk pārvaldīt runu un viņam ir noteikts priekšstats par apkārtējo pasauli. Ar smadzeņu fizioloģiju saistītu attīstību pastiprina un uztur arī attīstībai atbilstoša ārējā vide (Freiberģa, Priede, 2007).

“Pedagoģiskajos pētījumos aktivitāti aplūko no vairākiem viedokļiem (Dzintere, 2000, 12) :

- Kā personības patstāvīgu kategoriju, kā spējas būt aktīvam, ņemot vērā, ka bioloģiskā aktivitāte ir priekšnosacījums, lai aktivitāte attīstītos kā spējas,
- “aktivitāti” un “darbību” uzskata par identiskiem jēdzieniem, vai arī aktivitāti aplūko kā psiholoģisku darbību,
- kā personības īpašību, kas ietekmē darbības raksturu”.

1.2. Iemaņu un prasmju apguve pašvadītās mācīšanās procesā

“Pirmie trīs dzīves gadi ir sensitīvs periods arī bērna smadzenēm un cetrālajai nervu sistēmai.” Ik viena mijiedarbība šajā laikā atstāj ietekmi uz smadzeņu un nervu ķēdēm. Pieredze apkārtējā vidē nosaka kādi neironu savienojumi tiek izmantoti vairāk. Tādēļ bērna pieredze un atkārtošana ir svarīga, jo atkārtojot tiek stiprināti neironu savienojumi (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020).

Jaunās vadlīnijas paredz, ka bērns pirmsskolā ir kā pētnieks un darītājs un bērna mācīšanās rezultāts ir ilgtermiņa prasmju attīstība. Uzsvars tiek likta arī uz sociālo un emocionālo prasmju attīstīšanu (Valsts izglītības satura centrs, 2018).

“Pirmsskolas vecuma bērnu attīstības likumsakarības nosaka to, ka bērni mācās darot, aktīvas, praktiskas un patstāvīgas darbības rezultātā apgūtās prasmes un zināšanas ir lielākā mērā noturīgas un stabilas” (Špona, 2015, 47).

Balstoties uz 3-4 gadu vecu bērnu vecuma īpatnībām, pašvadītās mācīšanās procesā, svarīga loma ir iemaņām un prasmēm. Bērnam jāattīsta tādas prasmes un iemaņas, kas vajadzīgas pašapkalpošanās procesā, kas ir daļa arī no mācību procesa. Pašapkalpošanās prasmes ietver arī sagatavošanos veicamajiem uzdevumiem, tātad, nepieciešamo materiālu sakārtošana darbam un darba vietas sakārtošana pēc darba.

Eriks Eriksons, balstoties uz psiholoģisko un emocionālo attīstību uzskata, ka bērni šajā vecumposmā turpina apgūt jaunas iemaņas un gūst pieredzi, kā arī attīsta konkrētas intereses, kas noved pie mērķa apziņas, liedzot gūt pieredzi un jaunas iemaņas, bērnos attīstās vainas izjūta (Erikson, 1995). Jebkurā darbībā nepieciešams izmantot noteiktas kustības un darba paņēmienus, t.i., iemaņas un prasmes. Iemaņas parasti ir vienkāršas kustības vai darbības ar priekšmetu, darba rīku, instrumentu. Vairākkārt atkārtojot vienas un tās pašas darbības vienos un tajos pašos apstākļos, tās izpildot aizvien ātrāk un precīzāk, tas prasa aizvien mazāku nervu piepūli. Šādu daudzreizēju atkārtojumu rezultātā automatizējušās kustības sauc par iemaņām. Iemaņas fizioloģiskais pamats ir daudzreizēju atkārtojumu ceļā izstrādātais dinamiskais stereotips. Iemaņas un prasmes izveidojas treniņu rezultātā. Tomēr prasmes būtiski atšķiras no iemaņām (Lubļinska, 1979).

Iemaņas un prasmes (Ļubļinska, 1979, 96)

Iemaņa	Prasme
1. Lielākoties fiziskas darbības operācija.	Sarežģīta intelektuālās darbības operācija, izmantojot izveidotās iemaņas.
2. Izveidojas daudzreizēju vienveidīgu atkārtojumu rezultātā.	Izveidojas daudzpusīgos vingrinājumos ar dažādu saturu.
3. Veido darbības tehniku.	Veido darbības metodiku.
4. Ātri sasniedz pilnību.	Veidojas gausi. Var pilnveidoties bezgalīgi.
5. Pārtraucot vingrinājumus, iemaņa sairst, zūd.	Sasniedzot augstu vispārinājuma līmeni, prasme kļūst par vispārīgu darbības līdzekli un personības īpašību.

“Prasmi mācīties vislabāk var attīstīt, izmantojot “domāšanas prasmju” pieeju, kuras mērķis ir parādīt bērniem ne vien to, kas jāmācās, bet arī to, kā jāmācās” (Fišers, 2005, 5).

Nozīmīga daļa no pašvadītas mācīšanās prasmes ir pašapkalpošanās. Ir svarīgi apgūt turpmākajai dzīvei vajadzīgās prasmes- ģērbšanos, higiēnas ievērošanu, sevis apkalpošanu pie galda, nodarbes izraudzīšanos un tai nepieciešamo materiālu izvēlēšanos, darba vietas sakārtošanu un pēc darba materiālu nolikšanu vietā. Bērniem jāļauj darīt pašiem un jāļauj kļūdīties, lai iemācītos patstāvīgi secināt. Situācijās, kad atgadās kas neparedzams, bērns zina, kā rīkoties tālāk, piemēram, ja gleznojot izlīst ūdens no ūdens trauka, bērns jau zina, ka vajadzēs lupatiņu, lai saslaucītu izlieto ūdeni un varētu ieliet jaunu. Lai šādas situācijas nerada bērnos trauksmi un pārdzīvojumus, bet bērns patstāvīgi var censties novērst šo situāciju.

Pareizi organizējot pedagoģisko procesu, mācību procesa regularitāte rada vislabvēlīgākos apstākļus, lai bērni varētu aktīvi apgūt nepieciešamās iemaņas un prasmes, iegūtu patstāvīgas uzvedības praktisku pieredzi. Pirmsskolas vecuma bērnu iemaņām jāatbilst bērna vecuma īpatnībām. Darbību veicinošā vidē un rotaļās bērni veiksmīgi apgūst sadzīves un uzvedības iemaņas (Liepiņa, 2007).

Bērni bieži vien labāk prot rūpēties par mantām, strādāt patstāvīgi un uzkopt pēc sevis, nekā pieaugušie domā. Bērnu vietā nevajadzētu darīt to, ko viņi spēj paši. Jāpiedāvā reālas dzīves situācijas, kurās viņi var pieņemt lēmumus un pēc iespējas vairāk darboties patstāvīgi, pārvarot izaicinājumus un ceļot pašapziņu. Jāvar pārliecināt, ka viņi paši spēj daudz ko izdarīt, veidojot viņu pārliecību un un lepnumu par saviem sasniegumiem ikdienišķās situācijās (Izglītību iniciatīvu centrs, 2020). Lai bērns patstāvīgi darbotos, viņam ir jāzina, kur kas atrodas un visam ir jābūt bērnam pieejamam un novietotam pieejamā augstumā. Viss, kas grupā ir pieejams, ar to drīkst darboties. *“Patstāvība- ir prasme darboties pēc savas iniciatīvas, pieņemt lēmumus un veikt darbību bez citu palīdzības”*(Špona, 2015, 197).

Var secināt, ka sniedzot iespēju bērnam darboties pašam bērns ne tikai apgūst nepieciešamās prasmes un iemaņas, bet arī *mācās mācīties*, saskarās ar problēmām un patstāvīgi tās cenšas risināt.

1.3. Rotaļu nozīme pašvadītas mācīšanās procesā

Lai noskaidrotu rotaļāšanās nozīmi pašvadītas mācīšanās procesa veicināšanai, tā tika aplūkota no dažādiem aspektiem.

Dodot bērnam iespēju rotaļāties, tiek dota iespēja bērna normāli psihi attīstībai, jo tieši rotaļa ir vadošā darbība pirmsskolas vecumā. Rotaļā bērni aizvieto priekšmetus, uzņemas lomas, atdarina dzīvē redzētas ainas (Plaude, 2009). Trīs līdz četrus gadu vecumā bērni rotaļās sāk ievērot noteikumus, atbilstoši tiem izspēlē lomas, izpilda dažādas rotaļu darbības (Dzintere, Boša, 1997). Ja bērns rotaļā aktīvi darbojas, attīstās viņa spējas, izraisa bērnā interesei, prieku, viņš cenšas (mācās) pielietojot rotaļā savas zināšanas, prasmes. Pilnveidojas viņa pieredze (Dzintere, 2000).

Audzinašana ir personības attīstīšana un veidošana. Veidot personību jāsāk jau pirmsskolas vecumā. Pedagoģijas un psiholoģijas pētījumi rāda, ka bērna personības attīstība atkarīga no galveno darbības veidu apguves līmeņa. Viena no darbības veidiem ir rotaļa, kas kompleksi iedarbojas uz bērna personību – domāšanu, iztēli un pieredzi (Dzintere, 1984).

Bērni ir iedzimtības un audzināšanas (apkārtējās vides) dinamiska kombinācija. Cilvēku iezīmes var būt atkarīgas un ietekmējošas gan no gēniem, gan apkārtējās vides (Izglītību iniciatīvu centrs, 2020).

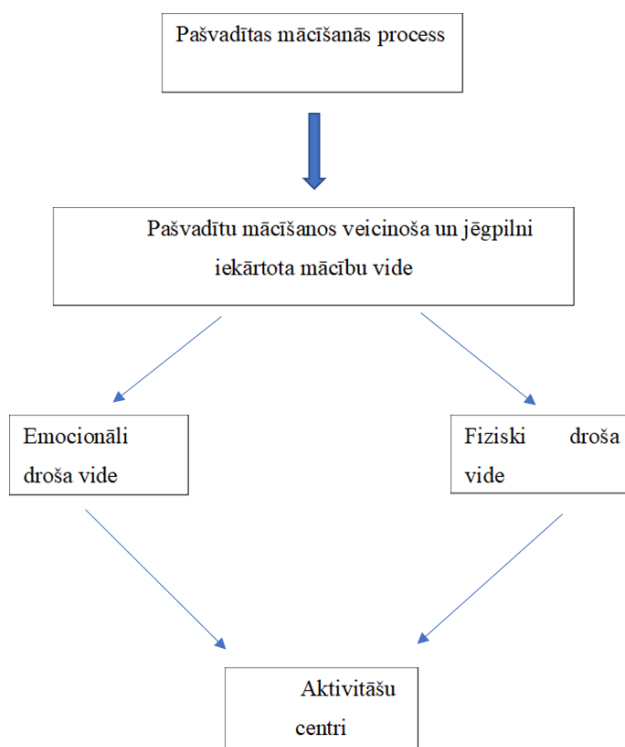
Aktivitātē (rotaļā) bērns izsaka arī savu attieksmi pret darbību- savu vajadzību, intereses, emocijas. Aktivitātes izpausme rod sevi pašdarbībā, tas ir , darbībā, kas atbilst bērna stimuliem. I.Beļickis apgalvo, ka rotaļa ir bērna pašdarbības (spontānitātes) izpausmes forma, bērna iekšējās enerģijas izpausmes forma ārējās darbībās, bērna iekšējās pasaules tēls, viņa domu un jūtu iemiesojums (Dzintere, 2000).

Rotaļa kā mācīšanās metode var tikt izmantota dažādi - gan bērna patstāvīga, gan pieaugušā organizēta. Lai motivētu bērnu pašdarbības principu, bērni jāradina un jāmaca patstāvīgi meklēt un atrast nepieciešamo. Skolotāja uzdevums ir radīt rotaļas gaisotni, dot iespēju bērniem mēģināt, izvirzīt bērnu attīstības līmenim atbilstošas prasības, kas sniegs bērniem augstāku motivāciju (Konstantinova, 2011).

Pēc D.Lieģenieces uzskatiem, bērna un viņa darbība mācību vidē pedagoģiskajā procesā no kopveseluma pozīcijām tiek vērtēta pēc vairākiem kritērijiem (Lieģeniece, Nazarova 1999; Kaņepēja, 2003):

1. Bērna attieksme pret darbības mērķi, viegli pieņem un motivē sevi darbībai, vai darbību uzspiež pedagogs,
2. Pētnieciskajai un radošajai darbībai nodrošināta mācību vide,
3. Mijiedarbība starp bērnu un pedagogu,
4. Veicamajai darbībai nepieciešamo prasmju kvalitāte.

Darba autore uzskata, ka pašvadītas mācīšanās process attīstās, ja pedagogs motivē bērnus veikt darbības, mērķtiecīgi iekārtojot grupas vidi un ļaujot bērniem attīstīt prasmes un iemaņas veicot patstāvīgas darbības (*Skatīt att. 1.3.1.*).

1.3.1. att. Pašvadītas mācīšanās procesa attīstība

2. PAŠVADĪTU MĀCĪŠANOS VEICINOŠA MĀCĪBU VIDE

2.1. Motivējoša mācīšanās vide

Radot apstākļus, kuros bērni var aktīvi mācīties un nodrošinot fiziski un emocionāli drošu vidi, tiek atstāta pozitīva ietekme uz bērna attīstību. Iekārtojot mācību vidi un nodrošinot nepieciešamos mācību materiālus, kas atbilst bērna interesēm mudina bērnus radoši un patstāvīgi darboties.

Jau agrā bērnībā bērni atklāj un sāk izpētīt pasauli sev apkārt, viņus interesē viss skaistais, spilgtais, būdami saskarsmē ar vidi, izjūt prieku. Ir pierādīts, ka neapzināti vides uztveres stereotipi, ko bērns saņem līdz četrus gadu vecumam, paliek viņā uz visu mūžu. Bērnus aizrauj spēlēšanās ar ūdeni, smiltīm un akmeņiem, tomēr mūsdienās bērni un dabas attiecības ir kļuvušas par svarīgu psiholoģiski pedagoģisku problēmu, jo īpaši pilsēta bērniem nav iespēju piekļūt dabai (Freiberga, Priede, 2007).

Bērniem pirmsskolas vecumā svarīgi mācīties un darboties atbilstoši savam tempam. Tas nozīmē, ka bērniem ir nepieciešami mācīšanās apstākļi, nevis formāla mācīšanās. Nodrošinot apstākļus, tātad, vidi, skolotājs var panākt efektīvus mācīšanās rezultātus. Videi ir jābūt attīstošai, lai bērns varētu būt vides pārveidotājs, pilnveidotājs un radītājs (Kaņepāja, 2003). Pirmsskolas izglītības iestādes vide ir viena no socializācijas apakšsistēmu vienībām (mikrovide), kurā bērni apgūst uzvedības normas (Vedins, 2011).

“Lai īstenotu vadlīniju mērķus, mācību procesam nodrošināma emocionāli droša un pārraugāma vide, daudzfunkcionāla, t.i., pārveidojama telpa, kas piemērota gan grupu nodarbībām, gan individuālam darbam un kurā ir vieta gan atpūtai, gan kustību aktivitātēm un rotaļām, ar mācību centriem vai organizatoriskām zonām, un šajā telpā atrodas bērnam brīvi pieejami mācību līdzekļi, atgādnēs, grāmatas. Mācību procesa atspoguļošana un aktivizēšana atbilstoši mācību tematam plakātos, sienu noformējumos, uzrakstos utt. veicina bērna mācīšanos un piederību mācīšanās procesam, kā arī dod iespēju novērtēt savu sniegumu” (Valsts izglītības satura centrs, 2018). Darbs ar pirmsskolas vecuma bērniem prasa īpašu pieeju, lai mācību process noritētu, bērniem ir nepieciešami materiāli, ar kuriem darboties. Bērni apkārtējo pasauli iepazīst un apgūst ar izjūtu un sajūtu palīdzību (Kaņepāja, 2003).

Pieaugušais ir vides daļa, kas iedzīvina mikrovides materiālo un garīgo kultūru. Viņš palīdz veidoties bērna vērtībām, pastiprina tās. Pēc Vigotska domām, bērns no vides saņem attīstībai nepieciešamo informāciju un ar savu darbību pārstrādā informāciju (Dzintere, 2000).

Skolotāja pienākums ir veidot un iekārtot vidi, kurā dot iespēju bērniem attīstīties viņu piemērotā tempā un laikā, lai veicinātu bērnu izaugsmi, uzturētu zinātkāri, motivētu un ļautu izbaudīt intelektuālās atklāsmes un radošas darbošanās prieku (Maļicka, 2004).

Grupas videi jābūt pedagoģiski pamatotai, nodrošinot grupas bērnu rotaļu iespējas un nodarbību procesu. Šādas vides izveidošanai nepieciešamas zināšanas, lai izkārtotu un radītu apstākļus, kurā bērni var darboties savās interesēs. Attīstošu vidi jāiekārto tā, lai bērni var rotaļāties un spēlēties, mācīties gan individuāli, gan kopā ar citiem bērniem. Videi jābūt radošai un rosinošai, lai motivētu radoši darboties, vairotu zinātkāri un paplašinātu bērnu interešu loku. Lielā mērā vides iekārtošana nosaka kā un cik veiksmīgi noritēs pedagoģiskais process grupā (Golubina, 2007).

Darba autore uzskata, ka iekārtojot vidi ir svarīgi zināt bērnu intereses, noskaidrošanai izmantojot mēneša temata plānošanu, kurā iesaistās bērni. Šādi skolotājs būs pārliecināts par bērna zināšanām un iekārtojot vidi var izmantot materiālus, kas bērniem būtu jāapgūst un rosinātu bērnus darboties.

Bērna aktivitātes rosinātājs, kas pamato noteiktu rīcību, ir motīvs. Viens no motīva veicināšanas principiem ir radoša un uzmundrinoša gaisotne (Baltušīte, 2006).

“Bērns dzīvo mikrovidē- ģimenē, bērnudārzā, skolā- tā ir mācīšanās vide, ko veido cilvēki, lietas, daba, fiziskā vide, audzināšanas līdzekļi. Bērns darbojoties šajā vidē, pats sevi motivē darbībai” (Jurgena, 2011, 15).

Galvenais nosacījums bērnu mērķtiecīgai attīstībai ir viņu netieša iesaistīšana rotaļās un bērnus interesējošās aktivitātēs (Kaņepēja, 2003). Radīt bērnam interesi ir svarīgs pamudinātājs bērna darbībai. Interesei vērojamos, pētnieciskajā darbībā ir milzīga nozīme, tādēļ, radot apstākļus, kuros tiek veikti eksperimenti, vērojumi, kā arī veidojot mēneša plānu, svarīgi ir noskaidrot bērnu intereses un pieredzi (Freiberga, Priede, 2007).

Viss, ko bērns redz, dzird un sajūt, atstāj uz viņu iespaidu. Videi, kurā bērns aug un attīstās, ir liela nozīme. Ja vide būs nepiemērota, tad lēnāk attīstīsies un veidosies jaunais cilvēks. Jo apkārtnē vairāk izzināmu un pētāmu lietu, jo attīstība noris sekmīgāk. Rotaļu laikmets, kā domā Dēķens, ir mehāniskās mācīšanās laiks, kad bērns mācās visu bez īpašas izpratnes par mācāmo. Jo vairāk ir iespēju iepazīt pasauli, jo vairāk sajūtu un emociju gūst bērns. Sajūtas rada domāšanu, bet domāšanas pamats ir priekšstati, kas attīstās jēdzienos (Vigule, 1998).

Pats svarīgākais ir bērna paša patstāvīgā darbība, kas sniedz pieredzi un prasmes. Bērna patstāvīga domāšana un izteikšanās iespējama tikai tur, kur bērns saņem prāta un gribas ierosu, pats meklē un izvērza mērķus (Freibera, Priede, 2007). “Bērns progresēs un attīstīsies tieši tik, cik pratīsiet viņu ieinteresēt un rosināt viņa motivāciju” (Golubina, 2007, 164).

Bez piemērotas vides bērns nespēj konstruktīvi darboties, nekas viņu nemudina un nedod iespēju brīvi izvēlēties darbu, nav motivācijas darbībām un rotaļām. Vide nedrīkst būt rotaļlietu vai plaša patēriņa priekšmetu sakopojums, tai jābūt savam veidolam, un iekārtotai atbilstoši

bērna uztveršanai kopveselumā, kas atbilst bērna interesēm un vajadzībām, nevis kā iespēju summai. Tas, ka pedagoģiski sagatavotai videi vajadzīgs savs veidols un tai jābūt vienotai, attiecas uz katru izglītojošu vidi (Helminga, 2006).

Bērni mācās dažādās situācijās un attīstās imitējot, atdarinot, veicot pētniecisko darbību un mācās no savām kļūdām, ne tikai situācijās, kurās ir plānota izglītojoša rakstura darbība. Mācīšanās un attīstīšanās notiek mijiedarbībā ar savu vidi. Mācīšanās process ir ne tikai intelektuāla attīstība, bet arī fiziska, emocionāla (Kaņepēja, 2003).

Bērniem nepieciešamas praktiskas aktivitātes, lai vigrinātos un integrētu jauno pieredzi esošajās prāta struktūrās. Tādēļ ir nepieciešama maiņa un dažādība, sniedzot bērniem stimulu maiņu, ko iespējams nodrošināt arī ar dekorāciju un aktivitāšu dažādību, vides papildināšanu, tai skaitā ar skaņu un smaržu (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020).

Pirmsskolas vecuma bērnu dzīvē liela nozīme ir rotaļām, tādēļ agrīnās bērnības programmās tām ir ierādīta centrālā vieta. Videi, kurā uzturas mazi bērni, nemitīgi ir jārada iespējas brīvai rotaļāties. Rotaļas var būt visdažādākās: vienatnē ar dažādiem objektiem, nestrukturētas asociatīvas rotaļas divatā, interaktīvas un sarežģītas teatrālas rotaļas ar rekvizītiem un kopā ar citiem bērniem (Izglītības iniciatīvu centrs, 2018).

Grupas telpa kalpo kā bērnu attīstībai atbilstoša mācību vide, kura sekmē bērnu interesi pētīt, novērot un eksperimentēt, ļaujot bērniem riskēt un kļūdīties pieļaujamās drošības robežās. Skolotāja uzdevums ir radīt vidi, lai veicinātu katra bērna mācīšanos un attīstību. Šādā vidē nostiprinās bērnu pašapziņu, pašuztvere un sociālā kompetence, nodrošinot mācīšanās iespējas, kurās tiek diferencētas mācīšanās aktivitātes. Diferenciācija veicina bērna prasmēm un attīstībai atbilstoši veikt darbību, gūt atbalstu, kur tas nepieciešams un strādāt tādā līmenī, kur viņi jūtas komfortabli un kompetenti (Izglītības iniciatīvu centrs, 2016).

Estētiski patīkama vide palīdz bērniem justies labi. Aicinošu atmosfēru rada neitrālas un siltas krāsas, dabisks apgaismojums, pareizi izkārtotas mēbeles. Ja vide ir saskanīga ar tajā esošiem materiāliem, bērni var iemācīties gan rotaļāties, gan uzturēt kārtību (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020).

Darba autore secina, ka pirmsskolas pedagogam ir jāprot izvērtēt un iekārto vidi, kura rosina bērnu mācīties, attīstīties un pilnveidoties. Turklāt ir iekārtota tā, lai bērns patstāvīgi var darboties, un tikai nepieciešamības gadījumā lūdz skolotāja atbalstu vai palīdzību. Motivējoša vide ir estētiski noformēta, tajā atrodas bērnu interesēm un vecumam atbilstoši materiāli. Mācīšanās un attīstīšanās notiek caur rotaļām, kuras var būt dažādas pēc būtības. Videi un noformējumam jābūt vienotam, tajā nedrīkst atrast pārlietu daudz materiālu.

2.2. Emocionāli droša vide

Lai bērni justos brīvi pirmsskolas izglītības iestādē, varētu uzticēties un sadarboties ar grupas biedriem un pieaugušo, svarīgi ir arī izjust emocionāli droši apkārtējo vidi.

Sociālu- emocionālu apstākļu radīšana ir kā svarīgs aspekts bērnu attīstībai šajā vecumposmā, kur bērni var aktīvi darboties un mijiedarboties attīstīties, atzīstot, ka fiziskā un sociāli emocionālā vide pārklājas un ietekmē viena otru. Vide, kas veicina bērnu labsajūtu ir stāvoklis, kuru var atpazīt, balstoties uz bērnu apmierinātību. Viņi ir atvērti apkārtējai videi, emocionāli pieejami un elastīga, tāpēc, ka apkārtējā vide atbilst viņu interesēm un vajadzībām (Izglītības iniciatīvu centrs, 2016).

Bērna attīstībai svarīga ir arī drošības izjūta. Emocionāla drošība ir ne tikai emocionāls atbalsts, bet arī audzināšanas priekšnoteikums (Freitele, 2017). Siltas un cieņpilnas attiecības starp bērniem un pieaugušajiem atstāj pozitīvu ietekmi uz bērna attīstību. Skolotāji kopā ar bērniem veic aktivitātes, pārrunā bērnu intereses, demonstrē savu patiku būt kopā ar bērniem, smejojoties un rotaļājoties, vairojot siltumu un padarot zināšanu apguves procesu aizraujošu (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020).

Skolotājs bērnu vidū ir tas, kurš nosaka emocionālo gaisotni grupā. Audzinātājas pienākums ir gan pašai būt savaldīgai un pacietīgai, gan nodrošināt, ka bērni grupā uzvedās adekvāti. Ikvienam bērnam ir tiesības justies droši un pieņemtam. Bērniem būtu jābūt draudzīgiem, cieņpilniem, gan pret bērniem, gan pieaugušajam un jāsaņem pretī tādas pašas pozitīvas emocijas (Gulbe, 2019).

Var secināt, ka bērns jūties droši, ja saņems pozitīvās emocijas un draudzīgas attiecības veidosies ne tikai ar grupas skolotāju, bet arī no grupas bērniem. Protams, ne vienmēr visi spēj draudzēties ar visiem, bet šajā vecumā sāk veidoties draudzīgas attiecības ar kādu konkrētu bērnu vai vairākiem, kas arī rada sava veida drošības sajūtu.

“Emocijas- neiropsihiskās pašregulācijas komplekss, reakcija uz iekšējiem un ārējiem kairinājumiem, uzbudinājums, kas izpaužas specifiskā, samērā īslaicīgā pārdzīvojumā un reaģēšanā dažādās situācijās, patikā, nepatikā, priekā, bailēs, pārsteigumā, žestos, valodā” (Romenkova, 2008, 44). V. Šterns pētot bērnu rotaļu darbību, kā svarīgu komponentu min vidi, kas bērnu rosina rotaļāties, kā rezultātā, bērns ne tikai attīstās darbojoties un mācās vidē, bet arī rada prieku (*Skatīt att. 2.2.1.*). “Uzslava- audzināšanas un stimulēšanas paņēmieni, kas izpaužas kā īss atzinīgs vērtējums par paveikto un kas veicina pozitīvas emocijas un cenšanos rīkoties vēl aktīvāk un labāk” (Romenkova, 2008, 42).

Autore secina, ka vidē, kurā bērns jūtas emocionāli droši un kurā valda pozitīvas emocijas, bērns var justies brīvi un pašpārliecināti, attīstīties un mācīties. Tieši emocijas ietekmē to, kā bērns attīstās un mācās. Ja bērns tiek pamanīts un novērtēts, saņemot uzslavu par padarīto, radīsies pozitīvas attieksmes un motivācija.

2.2.1.att. Pašvadītas mācīšanās procesa attīstība

2.3. Fiziski droša vide

Mācīšanās procesu ietekmē arī fiziskā vide, kuras nodrošināšanu paredz valsts noteiktie drošības noteikumi. Fiziski droša vide ir pārbaudāma un iekārtota balstoties uz vairākiem svarīgiem kritērijiem.

Katra pirmsskola darbojas savos reālajos apstākļos, konkrētās telpās. Visas pedagoģiskā procesa attīstoši radošās darbības notiek telpā, kurā bērni arī ēd un gul. Ir nepieciešama liela prasme, veidojot mājīgumu un rosinot darbības vidi šādos apstākļos. Telpas dizainam un interjeram, mācību materiāliem un rotaļbāzes materiāliem ir jābūt drošiem, vienlaicīgi jāsekmē pedagoģiskā procesa norišu realizēšanu (Golubina, 2007).

Pirmsskolas izglītības programmu īstenošanai jāievēro valsts noteiktie drošības noteikumi, kas paredz, ka (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020):

- Telpās atrodas dūmu detaktori un ugunsdzēsāmie aparāti,
- Visi bīstamie materiāli ir novietoti bērniem nepieejamā vietā (tīrīšanas līdzekļi, medikamenti),
- Elektriskās iekārtas un elektrības vai ir labā tehniskā stāvoklī, rozetes ir pārsegtas,
- Telpā atrodas pirmās palīdzības komplekts,
- Mēbelēm un grupas aprīkojumam nav skabargu, asu malu un stūru.

Apgaismojumam ir jābūt pietiekamam, parasti to nodrošina mākslīgais apgaismojums. Nepietiekams apgaismojums, mirguļojoša vai žilbinoša gaisma var ietekmēt cilvēka darbību, liek acīm nemitīgi piemēroties un novērš bērna uzmanību. Cilvēka darbību ietekmē arī temperatūra, cilvēka temperatūras uztveri iespaido gaisa mitrums, gaisa kustība un apgērbs. Projektējot mācību vidi, tajā ir jāiekļauj arī trokšņu slāpējoši elementi, piemēram, paklāji, mēbeles (Prets, 2000). Telpās, kurās jāuzturas ilgstoši, ieteicams izmantot gaišas krāsas un to toņus. Grupas inventārs ir jānodrošina katram bērnam, turklāt ir nepieciešams nodrošināt viņu augumam atbilstošas mēbeles (Golubina, 2007).

Jebkura vide, kurā atrodas bērni ir jābūt fiziski drošai, ņemot vērā bērnu aktivitāti, interesi un vēlmi darboties, tajā nedrīkst atrasties bīstami priekšmeti. Var secināt, ka fiziski drošā vidē, ievērojot arī bērnu darbību ietekmējošos faktorus, kas nenovērš uzmanību, bērniem būs vieglāk mācīties un uztvert informāciju.

2.4. Aktivitāšu centri

Nodrošinot pārbaudāmu vidi, kurā bērnam viegli orientēties, tiek iedalīta aktivitāšu centros, kuros tiek piedāvāti bērnu interesēm un apgūstamajam saturam piemēroti materiāli.

Vide, kas iedalīta centros, iedrošina bērnus iesaistīties aktivitātēs, veicina kompetenču attīstību. Materiāli, kas atrodas izvietoti centros mudina bērnus darboties un izdarīt izvēli, raisot domāšanu, iztēli un risinot problēmsituācijas. Materiāli atbalsta un stimulē bērnu zinātkāri, esošo interešu attīstību un jaunu interešu rašanos. Katrā centrā jābūt izvēles materiāliem, kurus bērni var izmantot pēc savām interesēm. Materiāli, kurus bērni ir apguvuši, jānomaina pret citiem, jo tie vairs bērniem neinteresē. Centru princips palīdz sadalīt bērnu grupu mazākās grupās, to izmantošana attīsta pašdisciplīnu un paškontroli. Plānojot un iekārtojot aktivitāšu centros, jāizvēlas katram centram atbilstošu vietu. Svarīgi, lai bērni var droši pārvietoties no viena centra uz otru. Centrus var individualizēt, balstoties uz bērnu interesēm (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020).

Pieaugušais ir vides veidotājs un novērotājs, jo rotaļā parādās bērna daba. Kā uzskata K. Dēķens, pieaugušais ir tas, kas kurš rūpējas par rotaļlietām. To nedrīkst būt nedz pārāk daudz, nedz pārāk maz, tām nav jābūt tikai laika kavēklim, bet jāsniedz bērnam arī intelektuāla slodze. Jo bagātāka vide, kurā bērns var darboties, jo daudzpusīgāk bērns var attīstīt savas spējas un pierādīt sevi. Bērnam vislabāk patīk rotaļlietas, kuras var pārveidot atbilstoši savai fantāzijai un vajadzībām. Dabas materiāli, smiltis, ūdens, koka klucīši ir rotaļlietas, kuras visvieglāk pakļaujas bērna fantāzijai un ar kuru palīdzību bērns var radīt un uzcelt savu pasauli (Vigule, 1998). Mācību vidē bērnam jāļauj izvēlēties veidu, kā viņi gribētu izmantot materiālus, kas atrodas aktivitāšu centros. Viņi vieni paši vai kopā ar grupas biedriem izpēta materiālus. Viņi izgudro dažādas spēles, kā izmantot vienus un tos pašus materiālus (Izglītības iniciatīvu centrs, 2018). Bērni attīstās veiksmīgāk, strādājot ar konkrētiem materiāliem, priekšmetiem un parādībām, tie labāk iedarbojas uz uztveres un domāšanas attīstību. Bērni labāk aptver jēdzienus un sakarības manipulējot un darbojoties ar priekšmetiem, nekā tas būtu iespējams ar abstraktām mācīšanās formām. “Bērnu mācīšanās procesā rosinošāks efekts ir “atklājums”” (Kaņepēja, 2003, 53).

Lai nodrošinātu bērnu attīstību kopumā un veicinātu rakstītprasmes apgūšanu, jāpievērš uzmanība bērnu roku sīkās muskulatūras attīstīšanai, piemēram spēlējot pirkstiņu rotaļas, darbojoties ar daudzveidīgiem materiāliem, zīmējot ar pirkstiņkrāsām, krītiņiem, šķirojot, verot, berot dažādus sīkus priekšmetus, veidojot, pārvelkot, apvelkot utt. (Šternfelde, 2017). Bērnu mācīšanās organizējama kā patstāvīga bērnu darbība attīstošā vidē. Mācību centros ir jābūt materiāliem, kuri vedina bērnu uz darbības attīstību un jārada situācijas, kuras bērnam ir jāatrisina. Materiālam jābūt bāzei ir īpaši svarīga nozīme, veicinot bērnam atklāsmes prieku, padziļinot izziņas sfēru, veidojot jaunu pieredzi, un noteiktā sistēmā un secībā tiek papildināta, tādējādi ieinteresējot bērnu (Kaņepēja, 2003).

Var secināt, ka bērnu motivāciju darboties aktivitāšu centros rada ne vien rotaļlietas un spēles, kas paredzētas vienam konkrētam mērķim, bet bērnu fantāziju rosina materiāli, kas pielietojami dažādi. Bērni materiālus var izmantot dažādos veidos, pielietojot dažādām rotaļām un situācijām.

“Ja bērnam bieži tiek dota iespēja izvēlēties, viņš daudz labprātāk klausīs tajās reizēs, kad viņam kaut ko liks darīt” (Likona, 2000, 99). Grupas telpā esošajiem materiāliem ir jāspēj nodrošināt bērna vajadzību apmierināšanu pēc fiziskās aktivitātes, intelektuālās un radošās darbības. Materiāļajai bāzei jāatbilst vadoties pēc mērķa tematiskajās grupās. Ja vide tiks iekārtota funkcionāli pamatota, darbības centri netraucē tajos darboties vairākiem bērniem, tad būs iespēja realizēt gan estētisko audzināšanu, gan darba kultūras veidošanos, gan intelektuālo attīstību (Kaņepēja, 2003).

Bērniem pirmsskolas vecumā dodot iespēju strādāt ar dažādiem materiāliem, parādībām un priekšmetiem- darbojoties, aiztiekot un sajūtot, tiek radīta iespēja aptvert jēdzienus un sakarības labāk, nekā tas būtu iespējas ar abstraktām mācīšanās formām, kuras ir iedarbīgas vēlākos vecuma posmos (Geidžs, Berliners, 1999). Jauni apstākļi vedina bērnu uz jaunām domām, tas ir, liek meklēt atbildi uz notiekošo, jo katram notikumam ir savs iemesls. Bērns vēlas nonākt pie iznākuma parādības cēloņa. Spriedumi ierosina cēlonisko domāšanu tad, kad bērns sāk manipulēt ar priekšmetiem (Vigule, 1998).

Darba autore secina, ka mācību procesā jānodrošina un aktivitāšu centros jāiekļauj materiāli, kas paredzēti sensoro spēju attīstībai, attīstot bērnu uztveri un priekšstatu veidošanu.

Aktivitāšu centri ļauj bērnam pašam iesaistīties individualizācijā, balstoties uz savām prasmēm un interesēm, rada iespēju bērniem izvēlēties darbošanās vietu. Katrā grupas telpā ir vairāki aktivitāšu centri, kuros ir atrodami visdažādākie materiāli, ko pētīt un ar kuriem spēlēties. Aktivitāšu centri katrā grupā var atšķirties, taču pamatā tie ir šādi (Izglītības iniciatīvu centrs, 2018, 8) :

- mākslas/zīmēšanas un rokdarbu centrs,
- klucīšu/celtniecības centrs,
- kulinārijas/virtuves centrs,
- lomu rotaļu centrs,
- lasīt un rakstītprasmes centrs,
- matemātikas/ manipulatīvo rotaļu centrs,
- mūzikas centrs,
- smilšu un ūdens centrs,
- dabaszinātņu centrs.

Vizuālās mākslas centrs. Zīmēšana ir ļoti svarīgs process pirmsskolā, jo tieši zīmējot bērnam tiek attīstīta pirkstu, plaukstu, rokas muskulatūra, domāšana, iztēle, fantāzija, uzmanība, koncentrēšanās spējas, kustību koordinācija, pacietība, griba, vizuālā uztvere, atmiņa iemaņas, prasmes. Zīmēšana ir dabīga bērnu izpausme, un vēlme zīmēt parādās, tiklīdz bērnam ir pieejams kāds no tēlotājdarbības materiāliem. Zīmēšana bērnam ir rotaļa- pašizteikšanās veids, kurā bērns parāda savas emocijas, pasaules uztveri, attieksmi (Špona, 2004).

Celtniecības centrs. Bērni apgūst matemātikas jēdzienus, attēlo lietas, kuras redz sev apkārt. Var izmantot papildus rekvizītus un materiālus, stāstot par to, ko viņi būvē (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020).

Sociālo lomu spēļu centrs. Lomu rotaļa ir patstāvīga bērna darbība, kurā viņš kļūst subjekts, savas darbības saimnieks. Tās ir rotaļas par sadzīves tēmām, pieaugušo darbu, bērnu dzīvi, dažādiem sabiedriskās dzīves notikumiem. Spēlējot dažādas lomas, bērns dziļāk iepazīst cilvēku savstarpējās attiecības. Viņš sāk saprast, ka katrai lomai ir savas tiesības un pienākumi. Bērns netieši apgūst dažādus savstarpējo attiecību modeļus un uzvedības normas, ko veicina gan lomu savstarpējās attiecības- galvenā loma- padotais, gan bērnu reālās attiecības. Veidojas sadarbība un prasme sarunāties (Špona, 2004).

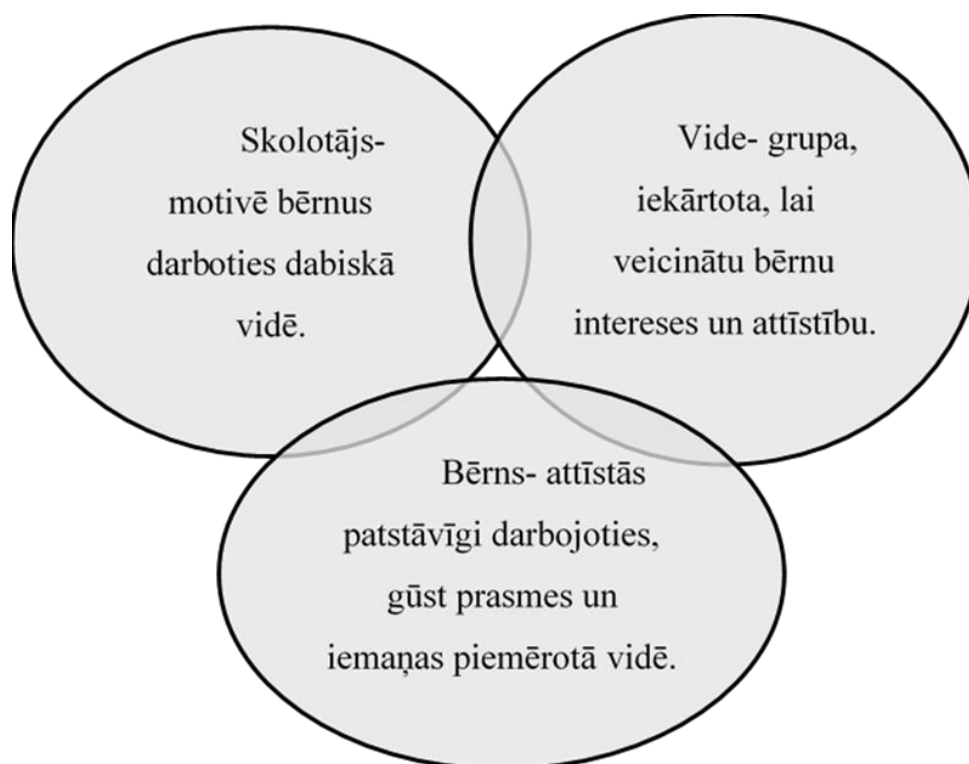
Smilšu un ūdens centrs. Bērni apgūst fizikālās īpašības, matemātiska apjoma un mērījuma konceptus. Var izmantot citus materiālus un rekvizītus, veidojot atklājumus (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020). Bērni labprāt darbojas smilšu un ūdens centrā gan tajā, kas atrodas telpās, gan ārā pie ūdeņiem un smilšu kastē. Šajā centrā var būt lāpstīņas, sietiņi, piltuves un spainīši. Bērns darbojoties izmanto visus uztveres veidus, aktivizē gan lielo, gan sīko muskuļu grupas (Izglītības iniciatīvu centrs, 2018).

Dabaszinātņu centrs. Dabaszinātņu centru var izmantot, lai tajā piesaistītu bērnu interesi dabas parādībām un dažādiem atrastiem objektiem. Skolotājas grupas telpā var iekārtot vietu, kur novietot atrastos “dārgumus” un tos pamatīgāk izpētīt (Izglītības iniciatīvu centrs, 2018).

Lasīt un rakstītprasmes centrs. Lai veicinātu bērnu interesi par grāmatām, būtiska loma ir arī pieaugušajam, kurš ir kā paraugs saudzīgai attieksmei pret grāmatu un izraisa interesi, lasa priekšā un mudina bērnus grāmatas aplūkot (Kaņepēja, 2003). Bērni apgūst literāros priekšstatus, aplūko grāmatas un attēlus, pastāsta par redzēto, var izspēlēt īsas ainas no grāmatām (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020).

Muzikālais centrs. Lai ieinteresētu bērnus klausīties mūziku un veidotu viņa muzikalitāti, vispiemērotākie ir pirmie bērnu dzīves gadi. Šajā laikā gūtā pieredze ietekmē intereses apjomu, līdz kādam emocionālā sfēra spēš attīstīties pieaugot. Interese veidojas bagātinoties bērnu pieredzei mūzikas jomā (Kaņepēja, 2003).

Darba autore uzskata, ka telpas iekārtojums un pieejamie mācību materiāli sekmē pašvadītas mācīšanās procesu. Mērķtiecīgi iekārtojot aktivitāšu centrus, nepārspīlējot ar materiālu apjomu var veiksmīgāk ieinteresēt bērnus un likt tiem darboties. Pašvadītas mācīšanās process attīstās, pilnveidojot bērnu iemaņas un prasmes, skolotājam nodrošinot bērnu interesēm un vajadzībām atbilstošu rotaļu, kurā bērns pārvalda sevi un spēj attīstīties kā vispusīga personība, mācās mācīties un veicina patstāvību, bagātinot savu pieredzi un paužot emocijas (*Skatīt att.2.4.1.*).

2.4.1. att. Iemaņu un prasmju attīstīšana mērķtiecīgi iekārtotā vidē

3. EMPĪRISKS PĒTĪJUMS PAR 3-4 GADUS VECU BĒRNU PAŠVADĪTU MĀCĪŠANĀS VEICINĀŠANU MĒRĶTIECĪGI IEKĀRTOTĀ GRUPAS VIDĒ

3.1. Pētījuma metožu izvēles pamatojums un apraksts

Lai noskaidrotu Jelgavas pilsētas pašvaldības "X" izglītības iestādes 3-4 gadu vecu bērnu pašvadītas mācīšanās prasmes, tika veikts pedagoģiskais novērojums, kurā piedalījās 25 bērni, no kuriem bija 9 meitenes un 16 zēni.

Tika fiksētas bērnu pašvadītas mācīšanās prasmes sākotnējā vidē, vērots kā bērni tajā darbojas, kā pašvadīti sagatavojas veicamajiem uzdevumiem, vai ar prieku un interesi iesaistās veicamajos uzdevumos un pilda tos. Pēc fiksētajiem vērojumiem tika mērķtiecīgi iekārtota grupas vide balstoties uz analizēto literatūru. Analizējot pedagoģisko un psiholoģisko teoriju, tika noskaidrota pašvadītas mācīšanās būtība un mērķtiecīgi iekārtotas vides nozīme pašvadītas mācīšanās procesā. Tika vērotas un vērtētas pašvadītas mācīšanās prasmes iekārtotajā grupas vidē, salīdzināti iegūtie rezultāti un attēloti diagrammās.

Darbā tika pielietotas šādas metodes:

- literatūras un avotu teorētiskā analīze,
- pedagoģiskais novērojums,
- datu apstrāde.

Pedagoģiskā novērošana ir pedagoģiskā metode, ar kuras palīdzību pētniecības rezultāts tiek iegūts tiešas uztveres ceļā, grupas dabiskos apstākļos. Atklāta pedagoģiskā novērošana no slēptās pedagoģiskās novērošanas atšķiras to, ka pedagogs novēro bērnus un bērni zina, ka viņi tiek novēroti (Baldiņš, Raževa, 2001). Novērošanas metode dod objektīvus rezultātus, atlasot būtisko, raksturīgāko un saskatot vispārīgas un konkrētas nianšes. Novērošana kā zinātniska pētīšanas metode ir mērķtiecīga un plānveidīga, tiek apstrādāti novērotie kvalitatīvie un kvantitatīvie fakti. Novērošanai tiek izvirzīts mērķis un sastādīts plāns. Novērošanas rezultāti tiek fiksēti uz kuru pamata var izdarīt secinājumus (Jurgena, 2001). Lai sekotu bērnu izaugsmei, atbalstītu un iedrošinātu nepārtraukti un sistemātiski jānovēro bērni un jāfiksē novērojumi, tādējādi arī veicinot individuālas mācības (Dzintare, 2002).

Balstoties uz literatūras analīzi par pašvadītas mācīšanās prasmēm, autore izvēlas F.H. Adagideli izstrādātos rādītājus kā piemērotākos pašvadītas mācīšanās prasmes attīstības noteikšanai:

- **Plānošana un darbība attiecībā uz uzdevumu, kas nepieciešams uzdevuma izpildei.** Pēc skolotāja norādēm par veicamo uzdevumu, bērns plāno kā veiks to un kas nepieciešams uzdevuma izpildei.
- **Vadoties pēc bērnu spējām un attīstības, kvalitatīva uzdevumu izpilde, tiecoties uz mērķi.** Bērns darbu veic atbilstoši savām spējām, cenšas uzdevumu izpildīt rūpīgi, kā plānots.
- **Darba izpildījuma kvalitāte, motivācija, emocijas darba izpildes laikā.** Labprāt vai ar prieku veic uzdevumu, izpildot to līdz galam.
- **Darba procesā materiālu papildināšana vai citu vēlamu materiālu sagādāšana, darba vietas sakārtošana pēc darba procesa.** Bērns izvēlas nepieciešamos un piemērotākos materiālus darba veikšanai, pēc nepieciešamības papildina tos.

Tika izvirzīti vērtēšanas kritēriji, lai novērotu bērnu pašvadīto mācīšanos mērķtiecīgi iekārtotā grupā 3-4 gadus veciem bērniem. Veicu vērojumus mācību gada sākumā, t.i. septembra beigās, bērni šajās telpās uzturējās visus vasaras mēnešus un septembri. Vērojumi tika veikti, kad bērni tika sadalīti grupās un pildīja patstāvīgos un radošos darbus. Vērojumus fiksēju, bērni tika vērtēti ar punktiem no 1 līdz 3 (*skatīt 3.2.1. tabulu*):

3.1.1. Tabula
Vērtēšanas kritēriji

1- Sācis apgūt.	bērns ir uzsācis pašvadīti mācīties, taču ir nepieciešams atbalsts- bērna motivēšana darbībai vai skolotāja apstiprinājums.
2- Turpina apgūt.	bērns daļēji pašvadīti mācās, saprot skolotāja norādījumus un zina kā rīkoties, dažkārt vēl nepieciešams atbalsts vai pamudinājums.
3- Apguvis.	bērns patstāvīgi un pašvadīti veic skolotāja sniegtos norādījumus, to dara bez pamudinājuma.

3.2. Sākotnējā grupas vide un novērojuma rezultāti

Grupas telpa atrodas ēkas otrajā stāvā. Grupas telpai pieguļošas telpas ir garderobe, grupas virtuve, tualete, balkons, pa kuru var nokļūt ēkas otrā korpusā. Garderobe ir sadalīta divās daļās ar blakus grupu, garderobēs atrodas skapīši, kur bērni novieto savu āra un maiņas apģērbu, soliņi, pie sienas ir aķīši sporta apģērba maisiem. Garderobē izvietota informācija vecākiem un bērnu darbi. Grupas virtuve ir paredzēta ēdiena izdālei, telpa ir neliela. Tuaeletē atrodas 4 izlietnes, no kurām 3 ir bērniem piemērotā augstumā, 3 klozetpodi.

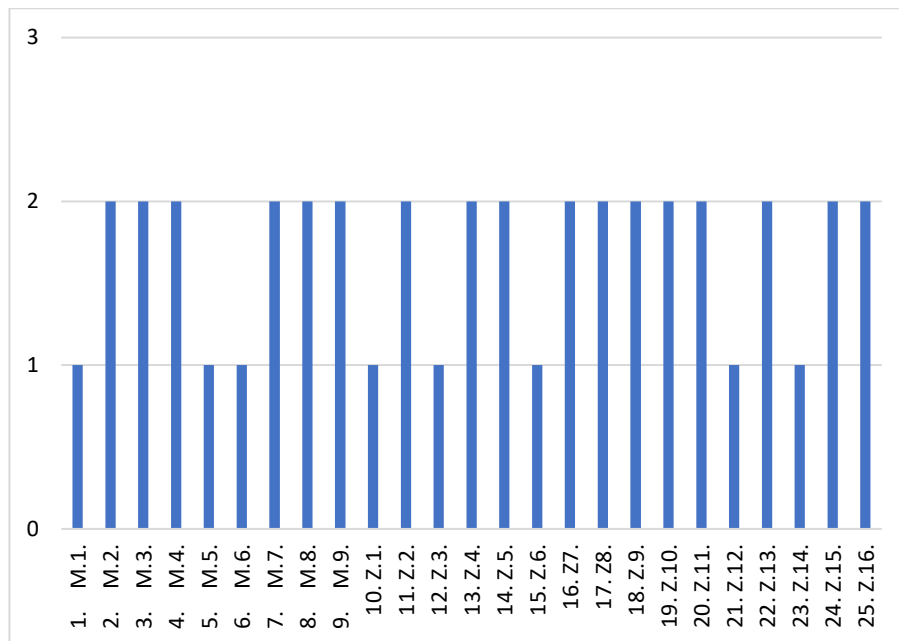
Grupas telpa ir plaša un gaiša, no divām pusēm ir lieli logi, telpā daudz ieplūst dienas gaisma. Grupas telpas centrālajā daļā ir izvietoti galdi un krēsli, kas ir piemēroti bērnu augumam.

Sākotnēji grupā bija izvietoti centriņi, kuros atradās ļoti daudz materiālu, spēļu. Celtniecības centriņš atradās pretī grupas durvīm atradās, centrālajā daļā izvietoti bērnu galdi un krēsli, pie tualetes durvīm dabaszinības centrs, uz galda izvietoti dažādi dabas materiāli, plauktos atradās izvietoti gleznošanas un zīmēšanas materiāli. Šo zonu no paklāja atdala plaukts, kurā atradās vēršanas materiāli, veidošanas materiāli. Uz plaukta izvietotas matemātikas spēles, ciparu kartītes, puzzles. Plaukta otrā pusē paklājs, kurā paredzēta meiteņu zonu- izvietota virtuve un trauki. Plauktos pie sienas atrodas vēl dažādas rotaļlietas, puzzles, kluči, leļļu apģērbs, bērnu grāmatas, blakus paklājam novietots galds, kur paredzēts bērniem lasīt grāmatas. No celtniecības centra līdz lomu spēļu centram ir siena, kurā aiz aizvērtām durvīm atrodas nolaižamās bērnu divstāvēgās gultas.

Pirms veicu vērtēšanu, bērni tika sadalīti trīs grupās. Bērni izvilka kartītes, uz kurām bija attēloti dārzeņi. Uz galdiem arī tika izvietotas kartītes, lai bērni zinātu, pie kura galda viņiem jānododas. Tika izvirzīti trīs uzdevumi – augļu salātu pagatavošana, augļa aplicēšana, dārzeņa veidošana no plastilīna. Salāti dienas gaitā bija jāpagatavo visām trijām grupām, bērni salātiem paši izvēlējās sastāvdaļas no piedāvātajām, pēc pagatavošanas bērni veica degustāciju. Savukārt aplicēšana un veidošana bija divu dienu veicamais darbs. Šādi radīju iespēju bērniem novērot dažādās darbībās. Veicu novērojumus, vērtēju un pierakstīju punktus katram bērnam pie katra šī izvirzītā uzdevuma, rezultātā apkopojot punktus. (*skatīt pielikumu nr.1.-8.*)

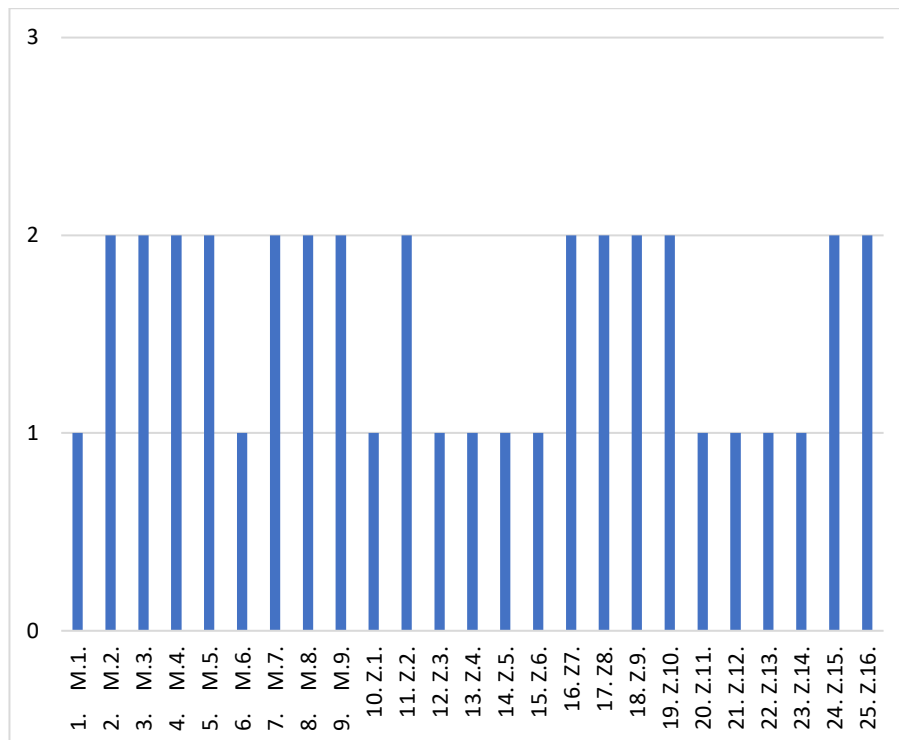
Tie bērni, kas nebija ieradušies konkrētajās dienās, veica darbiņus citās dienās, tad veicu novērošanu un vērtēšanu.

Sākotnējos novērojumu rezultātus atspoguļoju diagrammās.

3.2.1. att. Plānošana un darbība attiecībā uz uzdevumu, kas nepieciešams uzdevuma izpildei

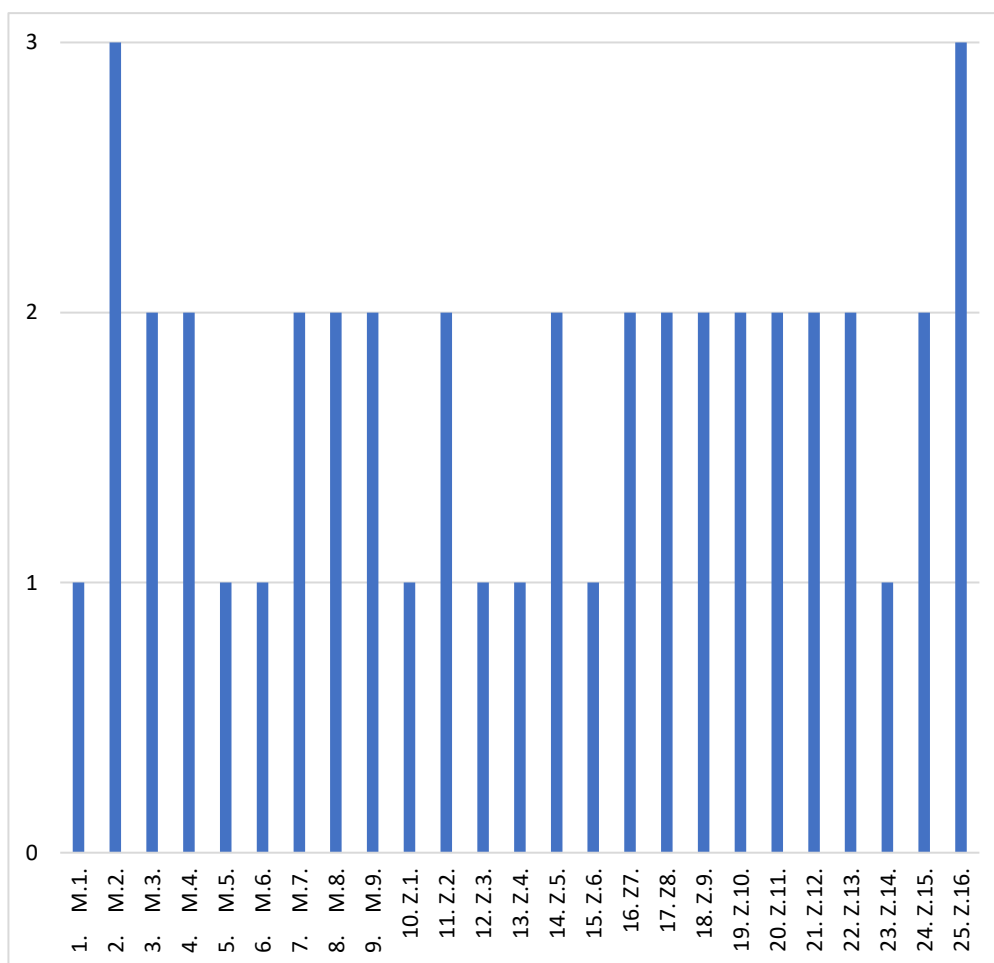
Diagrammā attēloti bērnu rezultāti veicot sākotnējos uzdevumus, vērtējot bērnu plānošanu un sagatavošanos uzdevumam. Astoņi no bērniem ir saņēmuši 1 punktu, kas nozīmē, ka bērni ir uzsākuši pašvadīti mācīties, taču ir nepieciešams atbalsts- bērnu motivēšana darbībai vai skolotāja apstiprinājums.

3.2.1. Attēls. Vadoties pēc bērnu spējām un attīstības, kvalitatīva uzdevumu izpilde, tiecoties uz mērķi.

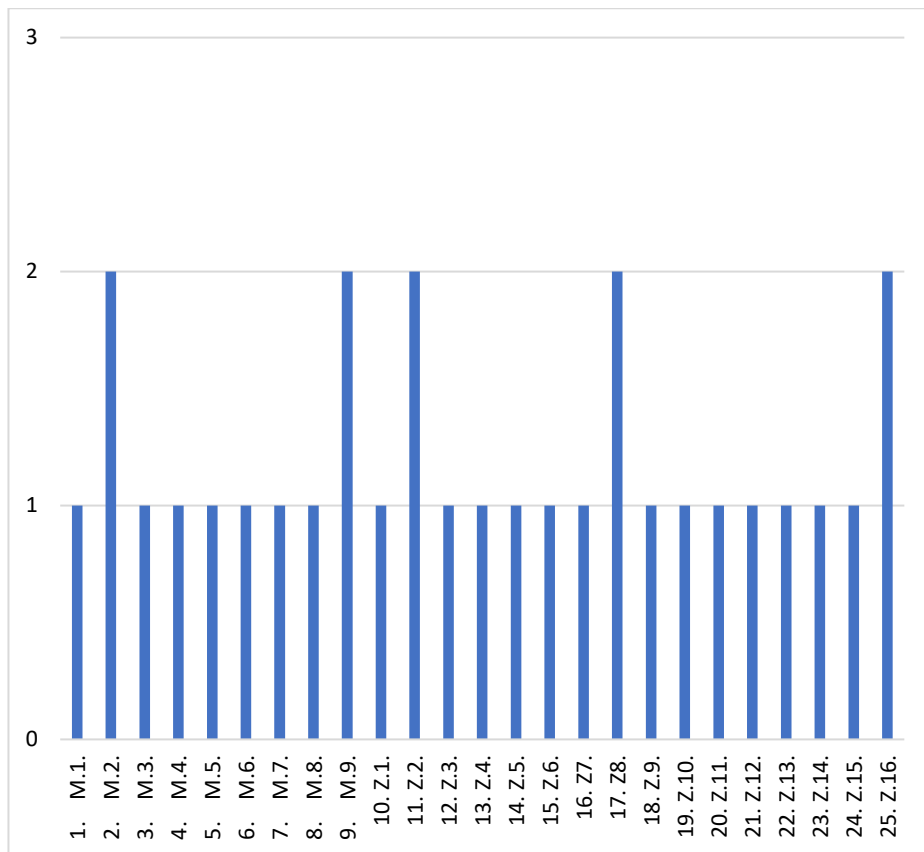
Vērtējot bērnu uzdevumu izpildi un centību, diagrammā redzams, ka vienpadsmit bērni uzdevuma veikšanas procesā ir bijusi nepieciešamība pēc skolotāja atbalsta un motivācijas, lai bērns izpildītu uzdevumu atbilstoši savām spējām.

Savukārt četrpadsmit bērni zina kā rīkoties, taču dažkārt nepieciešams pamudinājums.

3.2.2. Attēls. Darba izpildījuma kvalitāte, motivācija, emocijas darba izpildes laikā.

Vērtējot darba kvalitāti, bērna motivāciju darba izpildē un emocijas darba izpildes laikā, ir redzams, ka astoņi bērni ir saņēmuši pa vienam punktam, vairāk kā puse bērnu saņēma 2 punktus un divi bērni veicot darba uzdevumus saņēma maksimālos punktus, ar lielu rūpību un centību, kā arī aizrautību veicot uzdevumu.

3.2.3. Attēls. Darba procesā materiālu papildināšana vai citu vēlamo materiālu sagādāšana, darba vietas sakārtošana pēc darba procesa.

Darba vietas iekārtojumā, materiālu papildināšanā un darba vietas sakārtošanā pēc darba procesa lielākā daļa bērnu ieguva pa 1 punktam, savukārt pieci bērni tika novērtēti ar 2 punktiem.

3.3. Iekārtoto grupas telpu apraksts un novērojuma rezultāti

Septembra beigās mērķtiecīgi tika iekārtota grupas vide pārkārtojot grupas telpu, manuprāt veiksmīgāk, lai bērniem viss nepieciešamais ir pieejamā augstumā, atbilstoši tēmai iekārtojot grupas centriņus. Tika pārskatīti grupā pieejamie mācību materiāli, lai tie atbilstu bērnu vecumam, interesēm un tematam.

Iekārtojot grupu daļa no rotaļlietām, galda spēlēm un citiem materiāliem tika izņemta no centriņiem, atstājot nepieciešamo un papildinot centriņus ar tēmai atbilstošiem materiāliem. Balstoties uz analizēto literatūru, par materiālās bāzes daudzumu grupā un bērnu ieinteresētību tēmā, aktivitāšu centros atstāju materiālus, kas paredzēti ilgākam laika periodam, bet katru mēnesi tika mainīti tematam atbilstošie materiāli un bērniem veicamie uzdevumi centriņos.

Tika mainīts grupas iekārtojums (9. pielikums):

Celtniecības centriņš atrodas grupas vienā malā, nodalīts ar plauktiem, aiz kuriem atrodas paklājs un bērni var būvēt klučus, likt konstruktorus. Uz paklāja novietota tāfele, kura tiek izmantota no rītiem, noskaidrojot laikapstākļus, tiek aktualizēta mēneša tēma.

Dabaszinātņu centrs atrodas aiz norobežojošā plaukta, kur ir pieejami dažādi dabas materiāli- kastēs čiekuri, zīles, kastaņi, jūras akmeņi, kvieši, mazākos trauciņos pupas, gliemežvāki, īsi zaru gabaliņi, koka ripas, izkaltētas koku lapas un ziedi. Nelielos maisiņos papildīti dažādi beramie produkti un tējas, kas paredzēti, lai bērni taustītu un smaržotu, attīstot maņas. Dabas zinību centrā tiek veidoti eksperimenti un novērojumi. Dabaszinātņu centrā atrodas arī **smilšu centrs**- kaste, kurā ir jūras smiltis un dažādi koka trauciņi, karotes.

Matemātikas centrs atrodas pie grupas ieejas durvīm, kreisajā, tur izvietotas puzzles un matemātikas spēles, bieži matemātikas centrā tiek izmantoti arī dabas materiāli, kā arī materiāli atbilstoši mēneša tematam un izvirzītajiem sasniedzamajiem rezultātiem. No durvīm pa labi ir "runājošā siena", kur materiāli tiek mainīti katru mēnesi. Grupas centrālajā daļā atrodas bērnu galdi un krēsli.

Mākslas centrs atrodas pie tualetes durvīm, to no lomu spēļu centra atdala plaukts. Mākslas centrā atrodas visi zīmēšanas un gleznošanas materiāli, paliktņi, kā arī veidošanas materiāli, otas, ūdens trauki, līmes, šķēres, dzijas, audumi. Šajā centrā atrodas galds, kur bērni novieto savus neizžuvušos vai nepabeigtos darbus.

Lomu spēļu centrā ir paklājs, šajā centrā var gatavot, ir izvietota virtuve ar traukiem, spēļu dārzeņiem un augļiem, blakus atrodas leļļu mājas un gultas, gludināmais dēlis, leļļu apģērbu skapji ar drēbēm.

Valodas centrs atdala lomu spēļu centru no sienas skapjiem, kur izvietotas gultas. Pie sienas ir plaukti, kuros izvietotas grāmatas, kas atbilst mēneša tematam. Blakus ir neliels galds ar krēslu, uz galda atrodas rakstāmpiederumi un lapas, bērni šajā centrā sāk apgūt rakstītprasmi- švīkājot

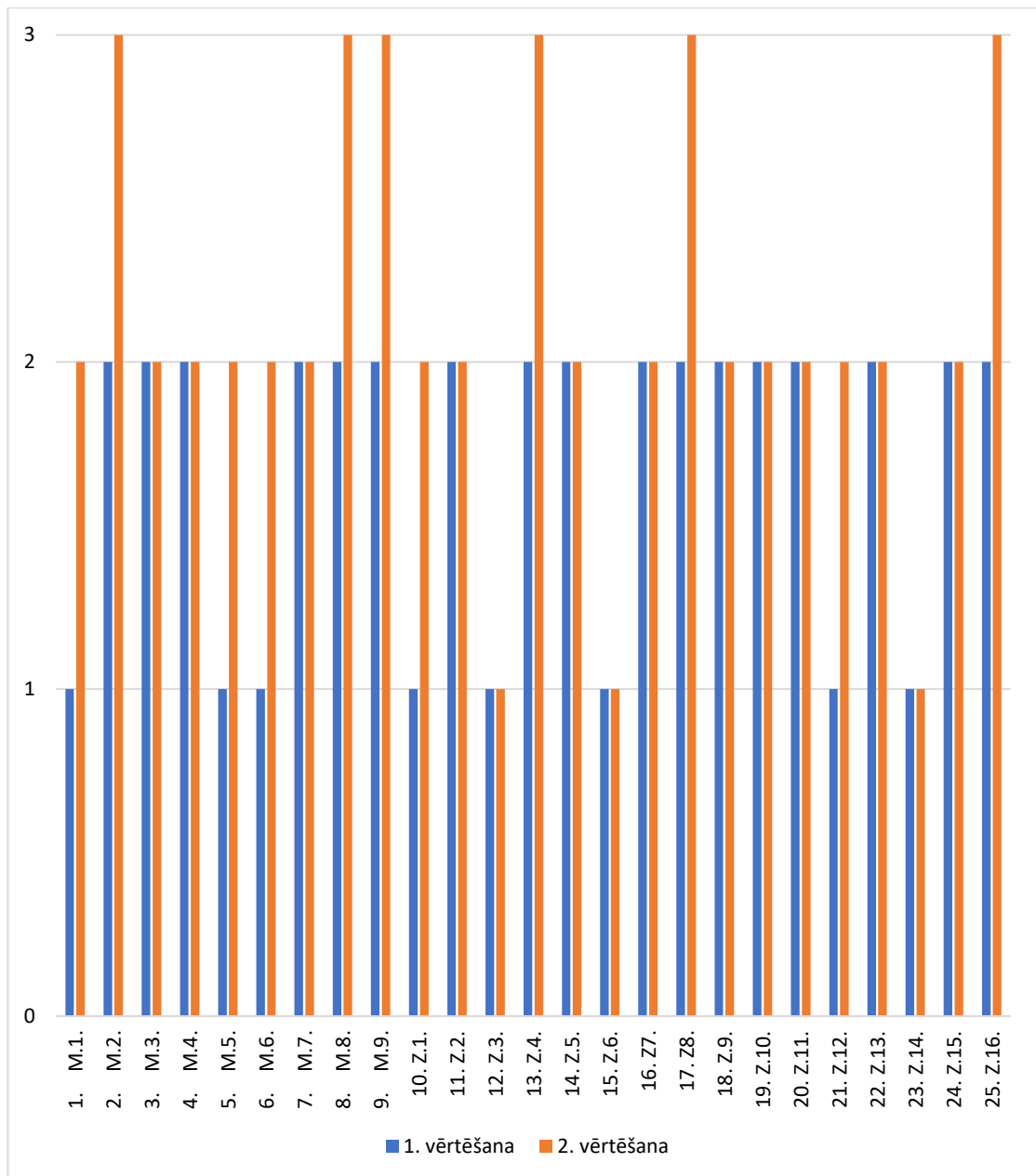
un velkot līnijas. Grupa un garderobe tika papildināta ar dažādām atgādnēm, tika izvietotas *atgādnēs un plakāti*, kas bērnam atgādina par mēneša tematu, ļauj pašam pārliecināties par konkrētām darbībām. Šim nolūkam izveidoju atgādnēs ar ģērbšanos secību, garderobē pie grīdas pielīmēju pēdas, lai bērns pats var pārliecināties, vai ir pareizi uzvilcis apavus. Pie izlietnēm novietoju roku mazgāšanas secības plakātu.

Grupas vide tika iekārtota tā, lai vienlaicīgi bērni var darboties dažādos centriņos, un viens otram netraucētu darboties. Uz "*runājošās sienas*" bērnam ir saprotams mēneša temats, tika veidotas domu kartes ar attēliem, pievienotas informatīvas atgādnēs.

Visi nepieciešamie materiāli bērniem brīvi pieejami, lai paši varētu iekārtot savu darba vietu, paņemt nepieciešamos materiālus- papīru, šķēres, līmi, krāsas, otas un citus. Arī patstāvīgi var novākt savu darba vietu, visu salikt vietās, saslaucīt ar bērna augumam piemērotu slotu, piemēram papīrus, kuri sakrituši zemē. Pieejama ir lupatiņa, ar kuru nepieciešamības gadījumā bērni var patstāvīgi noslaucīt galdus. Bērni zina, kur atrodas viss nepieciešamais un tas ļauj viņiem pašvadīti veikt darbības.

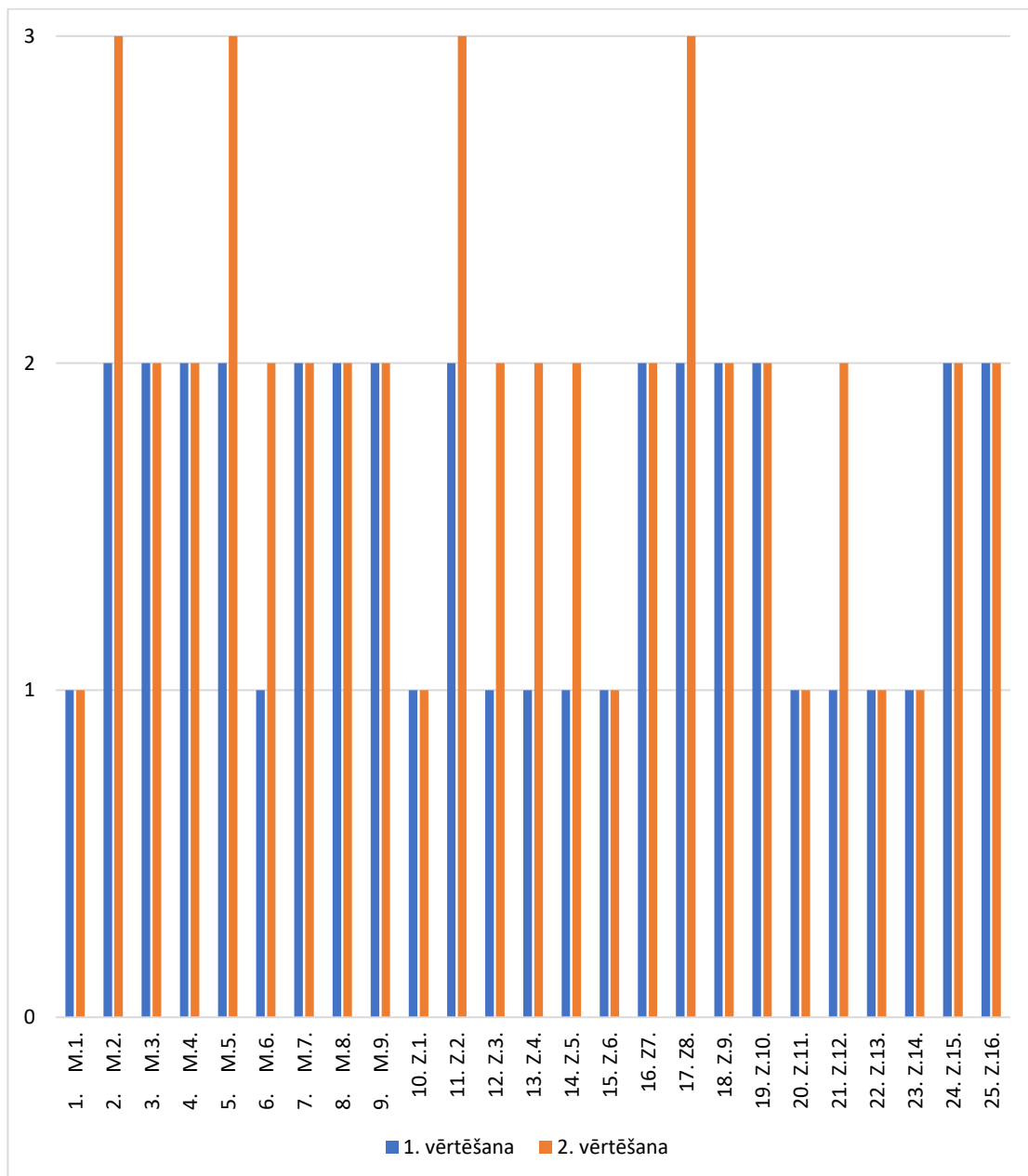
Otro reizi vērojumos tika atkārtoti vērtēti un vērtējumi piefiksēti. Vērtēšana notika vairāku dienu ietvaros, strādājot grupā ar bērniem un viņus vērojot.

Vērtējot grupas bērnus otro reizi, bērniem atkal tika izvirzīti uzdevumi. Uzdevums bija veidot grupas dekorus, cept piparkūkas. Bērni tika sadalīti grupās. Pie viena galda veidoja eglīšu rotājumus, pie otra no dažādiem materiāliem pie papīra pamatnes veidoja piparkūkas vīriņus, ar kuriem rotāt grupu, savukārt trešā grupa cepa piparkūkas- izspieda formiņas, dekorēja, kārtoja pannā. Tika novēroti un vērtēti bērni liekot punktus pie uzdevumiem un apkopojot tos. Bērni, kas nebija ieradušies konkrētajās dienās, uzdevumus veica citā dienā. Novērojuma rezultāti tika atspoguļoti tabulās un diagrammās.

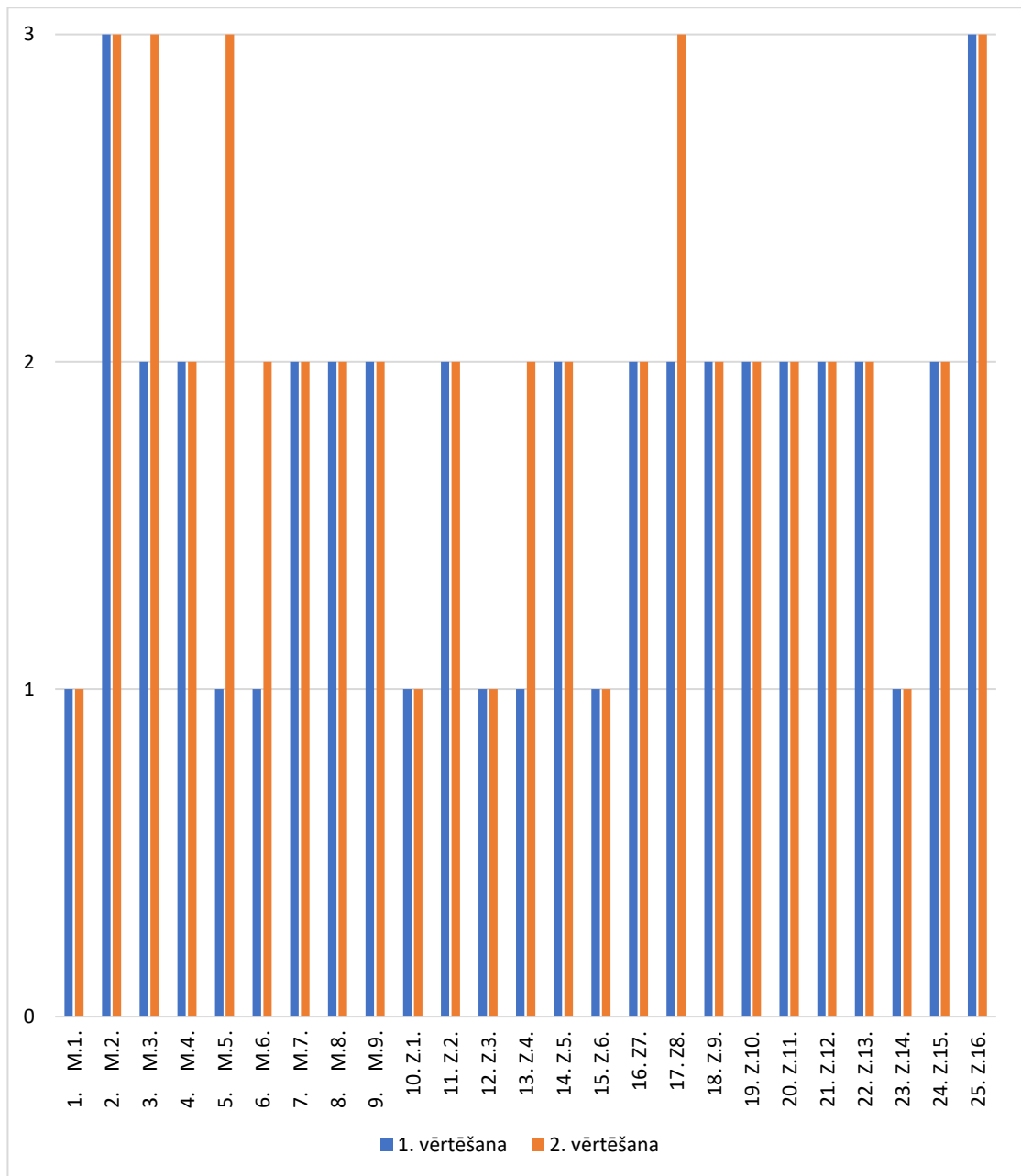
3.3.1. att. Plānošana un darbība attiecībā uz uzdevumu, kas nepieciešams uzdevuma izpildei.

3.3.1.attēlā ir redzams, ka iekārtojot grupas vidi, bērni veica uzdevumus un tika vērtēti kritērijā- plānošana un darbība attiecībā uz uzdevumu, kas nepieciešams uzdevuma izpildei, desmit bērni pēc vērtēšanas ir uzlabojuši savas prasmes. Gandrīz 50% bērniem tika novērota attīstība šajā kritērijā.

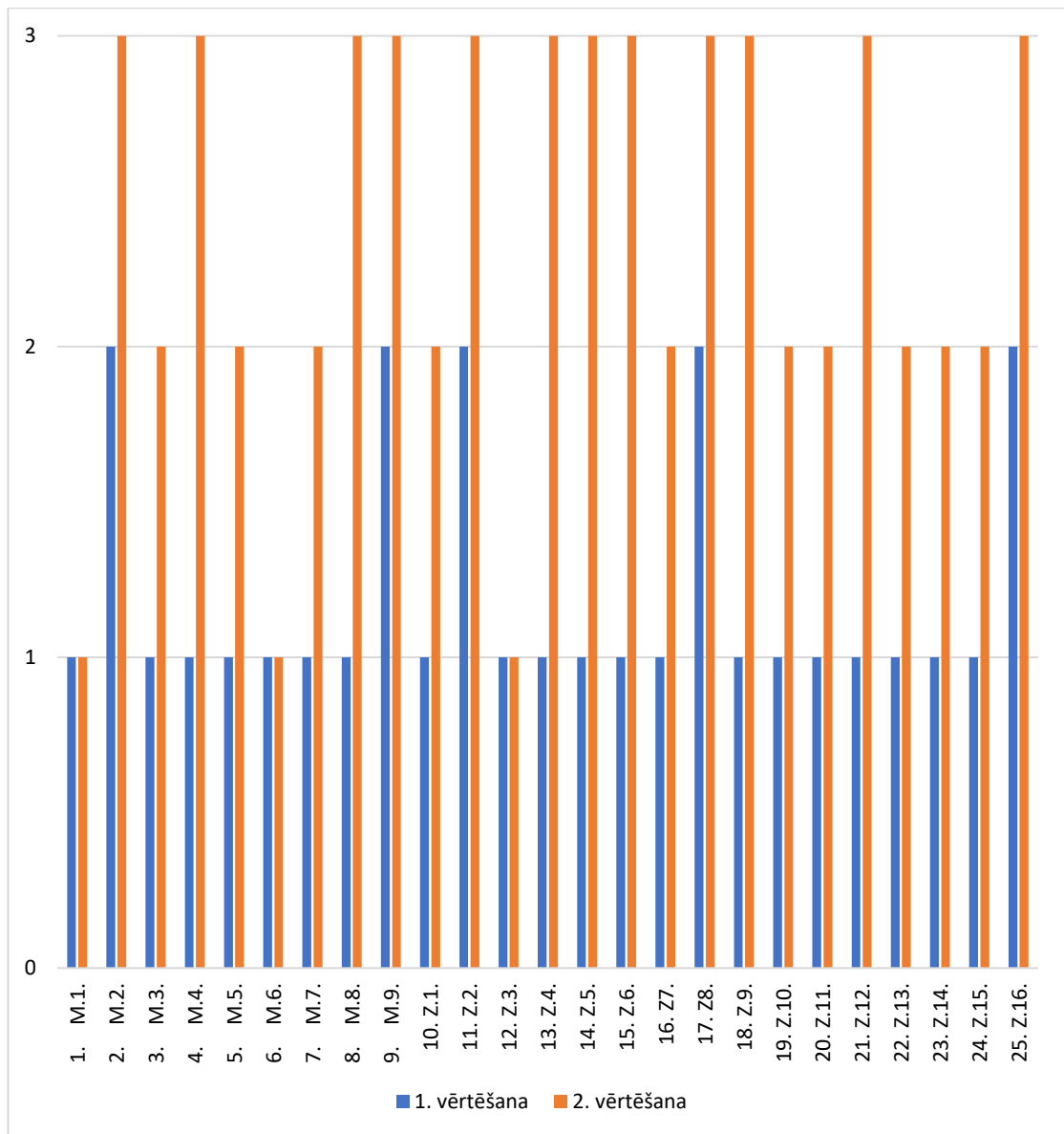
3.3.2. att. Vadoties pēc bērnu spējām un attīstības, kvalitatīva uzdevumu izpilde, tiecoties uz mērķi.

Šajā diagrammā redzams, ka vērtējot bērnus otro reizi, maksimālo punktu skaitu ir saņēmuši četri bērni, savukārt vēl pieci bērniem ir novēroti uzlabojumi. Tomēr divpadsmit bērniem rezultāti nav mainījušies.

3.3.3.att. Darba izpildījuma kvalitāte, motivācija, emocijas darba izpildes laikā.

Šajā diagrammā redzams, ka vērtējot bērnu darba izpildījuma kvalitāti, motivāciju un emocijas, jau sākotnēji divi bērni ir saņēmuši maksimālo punktu skaitu, bet vērtējot otro reizi, maksimālais punktu skaits bija pieciem bērniem, savukārt vēl trīs bērniem ir novēroti uzlabojumi.

3.3.3. att. Darba procesā materiālu papildināšana vai citu vēlamu materiālu sagādāšana, darba vietas sakārtošana pēc darba procesa.

Šajā diagrammā redzams, ka sākotnēji bērni nav pratuši sagatavoties darbam un patstāvīgi papildināt pieejamos materiālus, taču pēc otrās vērtēšanas puse bērnu ieguva maksimālo punktu skaitu, vēl desmit bērniem novēroti uzlabojumi.

3.4. Pašvadītas mācīšanās prasmes veicinošanas mācību vides principi

Darba autore analizējot literatūru, pētījuma rezultātus un personīgo pieredzi, ir izstrādājusi pašvadītas mācīšanās prasmes un veicinošas mācību vides principus, kas pedagogiem varētu palīdzēt realizēt pašvadītas mācīšanās procesu.

1. Iekārtojot grupas vidi mācību procesam, jāpārlicinās, ka grupas telpa ir fiziski droša. Skolotājs ir atbildīgs par emocionāli drošu vidi.
2. Skolotājam jāpārzina bērnu intereses un vajadzības iekārtojot grupas telpu un aktivitāšu centrus, radot bērnos pastiprinātu interesi un motivāciju darboties patstāvīgi.
3. Aktivitāšu centros jāizvieto pēc iespējas dažādi materiāli, lai bērns var izvēlēties sev vēlamu nodarbi, taču tādā daudzumā, lai bērniem būtu pārskatāmi. Skolotājam jāpamana, kad bērnu interese sāk zust un jānomaina aktivitāšu centros izvietotie materiāli. Viss, kas atrodas bērniem pieejamā augstumā ir paredzēts bērniem.
4. Aktivitāšu centros jāatrodas materiāliem un uzdevumiem, kas atbilst mēneša tēmai un sasniedzamajiem rezultātiem. Bērnu mācību procesā iekļaujot citas caurviju prasmes, tikumus un vērtības.
5. Materiāliem un uzdevumiem jāatbilst konkrētajam vecumposmam, taču jāpievērš uzmanība un jāieplāno uzdevumi gan bērniem, kas sasniedzamos rezultātus ir apguvuši, gan bērniem, kuri tikai sāks apgūt, nezaudējot bērnu interesi.
6. Grupas telpās jāizvieto atgādnēs, kuras aplūkojot, bērns var pārlicināties par kādu konkrētu darbību, patstāvīgi to izpildot.
7. Bērni jāiesaista ikdienas darbībās, piemēram, grupas uzkopšanā, pēc darba veikšanas, nodrošinot bērnu augumam piemērotu slotu un lupatiņu, sekmējot kārtības un tīrības izjūtu.
8. Jāļauj pieņemt patstāvīgus lēmumus, uzņemoties atbildību par savu izvēli.
9. Jāļauj bērniem kļūdīties, lai gūtu pieredzi.

NOBEIGUMS

Pētījuma rezultāti atspoguļo to, ka mērķtiecīgi iekārtojot grupas vidi, tiek veicināts pašvadītas mācīšanās process, kas apstiprinājās novērojot un vērtējot bērnus otro reizi, rezultāti kopvērtējumā uzlabojās katrā kritērijā. Tika vērtēta katra bērna prasmes atsevišķi, taču kopumā rādītāji ir kāpuši. Ievērojot minētos principus, pētījuma laikā tika pievērsta uzmanība dienas ritmam, pielāgojot bērna darbībām atvēlēto laiku, paredzot izmaiņas tajā. Darba autore uzsver, ka skolotājs kā pašvadītas mācīšanās procesa vadītājs ir atbildīgs par nepieciešamo laiku, kas jāatvēr bērniem, patstāvīgi gatavojoties uzdevumiem un veicot tos.

Labākos rezultātus mērķtiecīgi iekārtotā grupas vidē bērni uzrādīja kritērijā - darba procesa materiālu papildināšana vai citu vēlamo materiālu sagādāšana, darba vietas sakārtošana pēc darba procesa. Kas ir svarīgs rādītājs šajā vecumposmā, bērni pārzina grupas vidi, patstāvīgi izmanto pieejamos materiālus grupā, liekot pamatus sadzīves un ikdienas darbībām.

Pētījuma rezultātā darba autore secina, ka:

1. Pašvadītas mācīšanās procesā bērni iepazīst apkārtējo un jauno, nostiprina esošās zināšanas, gūst jaunu pieredzi, veicina patstāvību un apzinās sevi.
2. Mācību telpā jārada apstākļi, lai bērni aktīvi mācās, darbību veicinošā vidē, kā rezultātā bērni mācās mācīties.
3. Gan fiziski, gan emocionāli droša vide atstāj pozitīvu ietekmi uz bērnu attīstību.
4. Pašvadītas mācīšanās process attīstās, ja mācību vide ir mērķtiecīgi iekārtota, saplānota un pieejamie materiāli atbilst bērnu interesēm.
5. Aktivitāšu centros tiek piedāvāti uzdevumi un veicamās darbības, kas atbilst bērnu vecumam, interesēm un tematam. Materiālu klāsts ir dažāds, piedāvājot arī sensorās attīstības mācību līdzekļus.
6. Mācību telpā pieejamās atgādnēs ļauj bērniem patstāvīgi pārliecināties par darbību secību.
7. Bērniem pēc iespējas vairāk jāļauj darīt pašiem, būt patstāvīgiem, netieši ļaujot kļūdīties un mācīties no savām kļūdām.

Darba autore uzskata, ka pētījumu būtu iespējams turpināt, papildinot vērtēšanas kritērijus un iekļaujot konkrētus pašapkalpošanās uzdevumus, vērtējot to izpildi.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

1. **Baltušīte, R.** (2006). *Skolotāja loma mācīšanās motivācijā*. Rīga: “Izdevniecība RaKa”, 231 lpp.
2. **Baldiņš, A., Raževa, A.** (2001). *Klases audzinātāja darbs skolēnu personības izpētē*. Rīga: “Pētergailis”, 75lpp
3. **Čehlova, Z.** (2002). *Izziņas aktivitāte mācībās*. Rīga: “Izdevniecība RaKa”, 136lpp
4. **Dzintere, D.** (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: SIA “Izglītības soli”, 87lpp
5. **Dzintere, D.** (1984). *Rotaļa un darbs bērnudārzā*. Rīga: “Zvaigzne”, 101lpp
6. **Dzintere, D., Boša, R.** (1997). *Rotaļspēles*. Rīga: “Mācību apgāds NT”, 83lpp
7. **Dzintere, D., Stangaine, I.** (2005). *Rotaļa- bērna dzīvesveids*. Rīga: “Izdevniecība RaKa”, 181lpp
8. **Dzintere, D.** (2002). *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: SIA “Izglītības soli”, 173lpp
9. **Erikson, E.H.** (1995). *Childhood and society*, [atsauce 23.11.2020]. Pieejams: https://books.google.lv/books?id=HbgBAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=e.+h+erikson&hl=lv&sa=X&ved=2ahUKEwi0vb_SpsXtAhXxwosKHc6TB2gQ6AEwAXoECAQQA#v=onepage&q=e.%20h%20erikson&f
10. **Fišers, R.** (2005). *Mācīsim bērniem mācīties*. Rīga: “Izdevniecība RaKa”, 219lpp
11. **Freiberģa, I., Priede, L.** (2007). *Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: SIA “Izglītības soli”, 177 lpp
12. **Freitele, L.** (2017). *Bērnu audzināšanas noteikumi*. Rīga: “J.L.V.”, 95lpp
13. **Golubina, V.** (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA “Izglītības soli”, 308lpp
14. **Gulbe, D.** (2019). *Kas notiek bērnudārzā*. Rīga: “Satura darbnīca TAPT”, 166lpp
15. **Helminga, H.** (2006). *Montesori pedagoģija*. Rīga: “Jumava”, 155 lpp
16. International Electronic Journal of Elementary Education, Nr. 7, Vol 3, 2015 .p423-439, [atsauce 28.09.2020] Pieejams : <https://web.a.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile=ehost&scope=site&authryp=e=crawler&jrnl=13079298&AN=108357554&h>
17. Izglītības iniciatīvu centrs, (1998), *Izglītība un demokrātijas kultūra: bērniņas pieredze*. Rīga : “Sorosa Fonds- Latvija”

18. Izglītību iniciatīvu centrs, (2018), *Bērncentrētu grupu veidošana*. Rīga. Metodiskais materiāls, [atsauce 12.10.2020]. Pieejams:
http://iic.lv/wp-content/uploads/2018/08/BC_grupu_veidosana.pdf
19. Izglītības iniciatīvu centrs, (2016), *Kvalitatīva pedagoģija: zināšanas praksē*, [atsauce 12.10.2020].Pieejams:
http://iic.lv/wpcontent/uploads/2018/07/Kvalitativa_pedagogija_zinasanas_prakse_IE_SKATS.pdf
20. *Izglītības iniciatīvu centrs*, (2020), *Bērncentrētas un demokrātiskas pirmsskolas grupas*. Rīga, 376lpp
21. **Jurgena, I.** (2001). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: SIA “Izglītības soļi”, 144lpp
22. **Kaņepēja, R.** (2003). *Es gribu iet skolā*. Rīga: “Puse plus”,191lpp
23. **Konstantinova, I.** (2011). *Kustību priekš dienai*. Rundāle: Rundāles novada Dome, [atsauce 14.11.2020]. Pieejams:
http://www.rundale.lv/uploads/filedir/kustibu_prieks_dienai930.pdf
24. **Krieviņš, V., Ozoliņš, U.** (2008). *Mācīšanas un mācīšanās principu rokasgrāmata attēlos un tekstos*. Rīga: “Zvaigzne ABC”, 72lpp
25. **Lieģeniece, D., Nazarova, I.** (1999). *Veseluma pieeja valodas apguvē*. Rīga: “Izdevniecība RaKa”, 112lpp
26. **Likona, T.** (2000). *Bērna audzināšana*. Rīga: “Izdevniecība Avots”,524lpp
27. **Ļubļinska, A.** (1979). *Bērnu psiholoģija*. Rīga: “Zvaigzne”, 383 lpp
28. **Maļicka, J.** (2004). *Piederības izjūta un mācību motivācija*. Rīga: SIA “Izdevniecība RaKa”, 129 lpp
29. **Piažē, Ž.** (2002). *Bērna intelektuālā attīstība*, Rīga: “Pētergailis”, 318lpp
30. **Plaude, A.** (2009). *Bērns starp pieaugušajiem. Rokasgrāmata skolotājiem*. Rīga: “Zvaigzne ABC”, 135lpp
31. **Prets, D.** (2000). *Izglītības programmu pilnveide*. Rīga: “Zvaigzne ABC”, 383lpp
32. **Purēns, V.** (2017). *Kā attīstīt kompetenci*. Rīga : SIA “Izdevniecība RaKa”, 278lpp
33. **Romenkova, V.** (2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Jēkabpils: “Jēkabpils drukātava”, 76lpp
34. **Svence, G.** (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: “Zvaigzne ABC”, 158lpp
35. **Špona, A.** (2015). *Bērnu sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: “Izdevniecība RaKa”, 227lpp
36. **Špona, A.** (2004). *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga : “Izdevniecība RaKa”, 190lpp

37. **Šternfelde, I.** (2017). *Sīkās motorikas attīstīšana pirmsskolas vecuma bērniem*. Rīga: “Pētergailis”, 111lpp
38. **Vigule, D.** (1998). *K. Dēķens par pirmsskolas bērnu audzināšanu un attīstību*. Rīga: “Vārti”, 28lpp
39. **Vigotskis, Ļ.** (2002). *Domāšana un runa: vispārīgās psiholoģijas problēmas*. Rīga: “EVE”, 391lpp
40. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, (2008), Metodiskie ieteikumi darbā ar bērniem, [atsauce 23.11.2020]. Pieejams:
http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_bernie_m/?doc=818
41. Valsts izglītības satura centrs, (2018), Pirmsskolas mācību programma, [atsauce 6.11.2020]. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
42. **Vedins, I.** (2011). *Mācīšanās māksla*. Rīga: “Izdevniecība Avots”, 359lpp
43. **Zelmenis, V.** (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: “Izdevniecība RaKa”, 291lpp
44. **Lierīņa, I.** (2007). *Pirmsskolas izglītība*, Nr.3, 24-27
45. **Лисина, М. И.** (1986). Проблемы онтогенеза общения. М.: Педагогика. 144 с.

PIELIKUMI

1. Pielikums
Vērtēšanas paraugs

Plānošana un darbība attiecībā uz uzdevumu, kas nepieciešams uzdevuma izpildei.	
Bērni	Vērtējums
1. M.1.	1
2. M.2.	2
3. M.3.	2
4. M.4.	2
5. M.5.	1
6. M.6.	1
7. M.7.	2
8. M.8.	2
9. M.9.	2
10.Z.1.	1
11.Z.2.	2
12.Z.3.	1
13.Z.4.	2
14.Z.5.	2
15.Z.6.	1
16.Z.7.	2
17.Z.8.	2
18.Z.9.	2
19.Z.10.	2
20.Z.11.	2
21.Z.12.	1
22.Z.13.	2
23.Z.14.	1
24.Z.15.	2
25.Z.16.	2

2. Pielikums

Vērtēšanas paraugs

Vadoties pēc bērnu spējām un attīstības, kvalitatīva uzdevumu izpilde, tiecoties uz mērķi.	
Bērni	Vērtējums
1. M.1.	1
2. M.2.	2
3. M.3.	2
4. M.4.	2
5. M.5.	2
6. M.6.	1
7. M.7.	2
8. M.8.	2
9. M.9.	2
10.Z.1.	1
11.Z.2.	2
12.Z.3.	1
13.Z.4.	1
14.Z.5.	1
15.Z.6.	1
16.Z.7.	2
17.Z.8.	2
18.Z.9.	2
19.Z.10.	2
20.Z.11.	1
21.Z.12.	1
22.Z.13.	1
23.Z.14.	1
24.Z.15.	2
25.Z.16.	2

3. Pielikums

Vērtēšanas paraugs

Darba izpildījuma kvalitāte, motivācija, emocijas darba izpildes laikā.	
Bērni	Vērtējums
1. M.1.	1
2. M.2.	3
3. M.3.	2
4. M.4.	2
5. M.5.	1
6. M.6.	1
7. M.7.	2
8. M.8.	2
9. M.9.	2
10.Z.1.	1
11.Z.2.	2
12.Z.3.	1
13.Z.4.	1
14.Z.5.	2
15.Z.6.	1
16.Z.7.	2
17.Z.8.	2
18.Z.9.	2
19.Z.10.	2
20.Z.11.	2
21.Z.12.	2
22.Z.13.	2
23.Z.14.	1
24.Z.15.	2
25.Z.16.	3

4. Pielikums
Vērtēšanas paraugs

Darba procesā materiālu papildināšana vai citu vēlamo materiālu sagādāšana, darba vietas sakārtošana pēc darba procesa.	
Bērni	Vērtējums
1. M.1.	1
2. M.2.	2
3. M.3.	1
4. M.4.	1
5. M.5.	1
6. M.6.	1
7. M.7.	1
8. M.8.	1
9. M.9.	2
10.Z.1.	1
11.Z.2.	2
12.Z.3.	1
13.Z.4.	1
14.Z.5.	1
15.Z.6.	1
16.Z.7.	1
17.Z.8.	2
18.Z.9.	1
19.Z.10.	1
20.Z.11.	1
21.Z.12.	1
22.Z.13.	1
23.Z.14.	1
24.Z.15.	1
25.Z.16.	2

5. Pielikums

Vērtēšanas paraugs

Plānošana un darbība attiecībā uz uzdevumu, kas nepieciešams uzdevuma izpildei.	
Bērni	Vērtējums
1. M.1.	2
2. M.2.	3
3. M.3.	2
4. M.4.	2
5. M.5.	2
6. M.6.	2
7. M.7.	2
8. M.8.	3
9. M.9.	3
10.Z.1.	2
11.Z.2.	2
12.Z.3.	1
13.Z.4.	3
14.Z.5.	2
15.Z.6.	1
16.Z.7.	2
17.Z.8.	3
18.Z.9.	2
19.Z.10.	2
20.Z.11.	2
21.Z.12.	2
22.Z.13.	2
23.Z.14.	1
24.Z.15.	2
25.Z.16.	3

6. Pielikums

Vērtēšanas paraugs

Vadoties pēc bērnu spējām un attīstības, kvalitatīva uzdevumu izpilde, tiecoties uz mērķi.	
Bērni	Vērtējums
1. M.1.	1
2. M.2.	3
3. M.3.	2
4. M.4.	2
5. M.5.	3
6. M.6.	2
7. M.7.	2
8. M.8.	2
9. M.9.	2
10.Z.1.	1
11.Z.2.	3
12.Z.3.	2
13.Z.4.	2
14.Z.5.	2
15.Z.6.	1
16.Z.7.	2
17.Z.8.	3
18.Z.9.	2
19.Z.10.	2
20.Z.11.	1
21.Z.12.	2
22.Z.13.	1
23.Z.14.	1
24.Z.15.	2
25.Z.16.	2

7. Pielikums**Vērtēšanas paraugs**

Darba izpildījuma kvalitāte, motivācija, emocijas darba izpildes laikā.	
Bērni	Vērtējums
1. M.1.	1
2. M.2.	3
3. M.3.	3
4. M.4.	2
5. M.5.	3
6. M.6.	2
7. M.7.	2
8. M.8.	2
9. M.9.	2
10.Z.1.	1
11.Z.2.	3
12.Z.3.	1
13.Z.4.	2
14.Z.5.	2
15.Z.6.	1
16.Z.7.	2
17.Z.8.	3
18.Z.9.	2
19.Z.10.	2
20.Z.11.	2
21.Z.12.	2
22.Z.13.	2
23.Z.14.	1
24.Z.15.	2
25.Z.16.	3

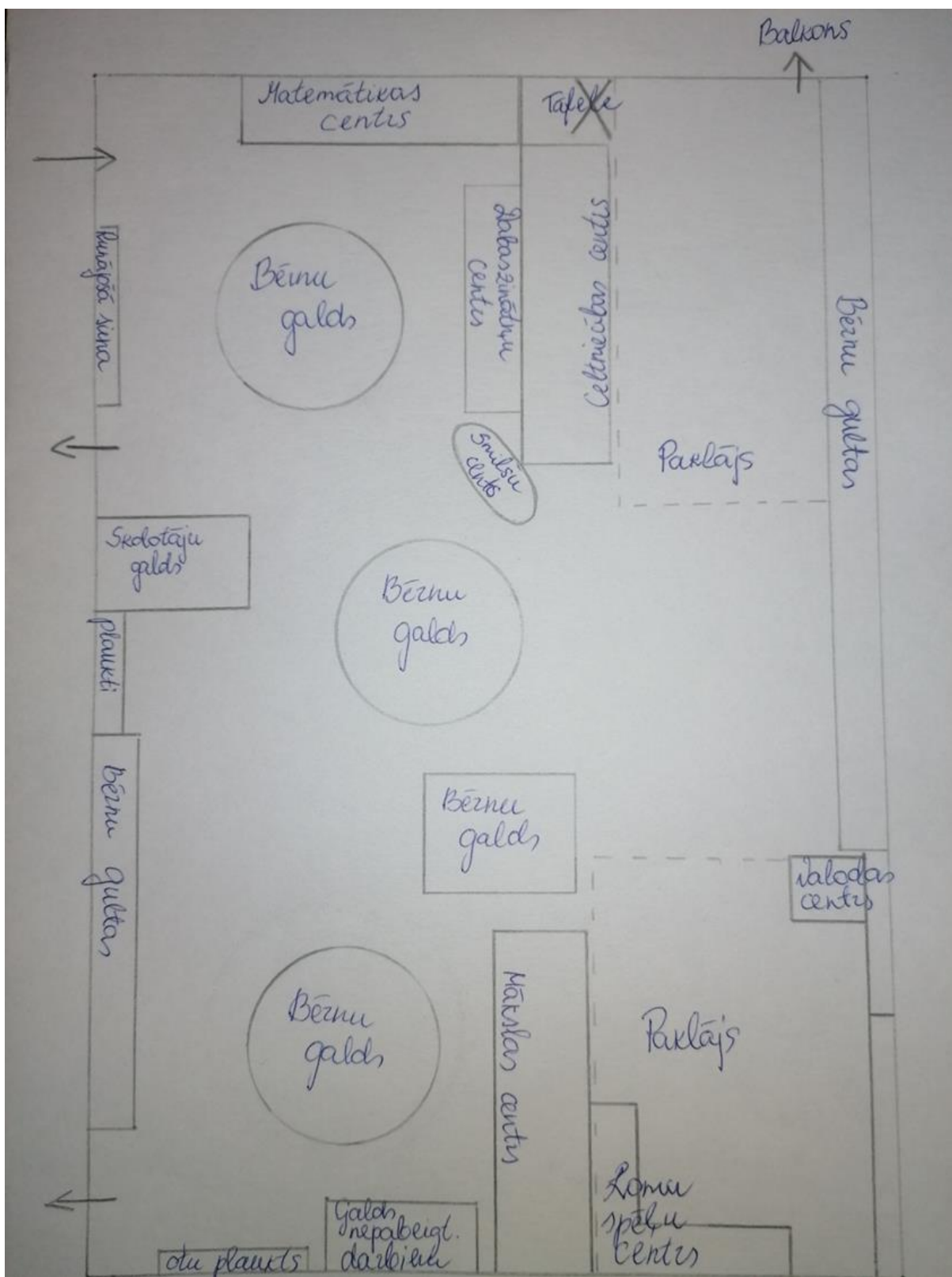
8. Pielikums

Vērtēšanas paraugs

Darba procesā materiālu papildināšana vai citu vēlamu materiālu sagādāšana, darba vietas sakārtošana pēc darba procesa.	
Bērni	Vērtējums
1. M.1.	1
2. M.2.	3
3. M.3.	2
4. M.4.	3
5. M.5.	2
6. M.6.	1
7. M.7.	2
8. M.8.	3
9. M.9.	3
10.Z.1.	2
11.Z.2.	3
12.Z.3.	1
13.Z.4.	3
14.Z.5.	3
15.Z.6.	3
16.Z.7.	2
17.Z.8.	3
18.Z.9.	3
19.Z.10.	2
20.Z.11.	2
21.Z.12.	3
22.Z.13.	2
23.Z.14.	2
24.Z.15.	2
25.Z.16.	3

9. Pielikums

Iekārtotā grupas telpa

Madaras Silīnas darbs „**Grupas vides iekārtošana pašvadītas mācīšanās procesa vecināšanai 3-4 gadus veciem bērniem**” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Skolotāju izglītības nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors:

Madara

Siliņa

paraksts un datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. paed., docente Daiga Kalniņa

paraksts un datums

..... darbs aizstāvēts komisijas sēdē

____.____.2019. prot. Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretāre: _____

paraksts un datums